

**LIETUVOS RESPUBLIKOS VAIKO TEISIŲ
APSAUGOS KONTROLIERIAUS VEIKLOS
ATASKAITA**

2000 11 01 – 2000 12 31

1. ĮSTAIGOS PRISTATYMAS, VEIKLOS TEISINIAI PAGRINDAI

2. TEISĖS AKTŲ, REGLAMENTUOJANČIŲ VAIKO TEISĖS IR TEISĖTUS INTERESUS, ĮGYVENDINIMO KONTROLĖ. FIZINIŲ IR JURIDINIŲ ASMENŲ SKUNDŲ DĖL VAIKŲ TEISIŲ IR TEISĖTŲ INTERESŲ PAŽEIDIMO TYRIMAS

3. SKUNDŲ TYRIMAS KONTROLIERIAUS INICIATYVA

4. INSTITUCIJŲ, SUSIJUSIŲ SU VAIKO TEISIŲ IR JO TEISĖTŲ INTERESŲ APSAUGA, VEIKLOS KONTROLĖ

5. BENDRADARBIAVIMAS SU VALDŽIOS IR VALDYMO INSTITUCIJOMIS. SEIMUI IR VYRIAUSYBEI PASIŪLYTOS PRIEMONĖS VAIKŲ TEISIŲ IR TEISĖTŲ INTERESŲ APSAUGAI TOBULINTI

6. TARPTAUTINIS BENDRADARBIAVIMAS

7. TRUMPA ĮSTAIGOS VEIKLOS NUO 2001 01 01 IKI 2001 03 31 APŽVALGA

8. ĮSTAIGOS VEIKLOS PERSPEKTYVOS, ĮGYVENDINANT JUNGTINIŲ TAUTŲ VAIKO TEISIŲ KOMITETO EKSPERTŲ IŠVADAS

---

1. ĮSTAIGOS PRISTATYMAS, VEIKLOS TEISINIAI PAGRINDAI

Per pastarąjį šimtmetį, ypač paskutiniaisiais jo dešimtmečiais, visuomenės požiūris į vaikus labai pasikeitė. Ilgą laiką vaikų teisėmis rūpinosi tik tėvai ar kiti teisėti vaikų atstovai. Dabar vaikai tapo savarankiškais teisės subjektais ir įgijo visiškai kitokį statusą, o jų teisių ir teisėtų interesų apsauga daug platesnį mastą. Kalbant apie vaiko teises, paprastai turima galvoje, kad vaikus reikia saugoti ir kad jie turi teisę į apsaugą. Tai reiškia, kad mes svarstome, kaip vaikai yra ginami ir kaip galime jų apsaugą pagerinti tobulindami valstybės įstatymus, rengdami tarptautinius dokumentus ir kurdami jų laikymosi tvarką; analizuojame tėvų, mokytojų, socialinių darbuotojų, valdžios institucijų, visos visuomenės atitinkamas pareigas. Šioje srityje nemažai padaryta, daug daroma ir dar labai daug teks padaryti. Tokį besikeičiantį valstybės požiūrį į vaikus ir vaikystės politiką bei požiūrį į vaiką kaip žmogų, turintį prigimtines žmogaus teises ir esantį valstybės piliečiu, liudija ir tuo pačiu sąlygoja daugybė įvairių tarptautinių ir nacionalinių dokumentų. Turbūt svarbiausias iš jų – Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija. Ši konvencija yra nuosekliausias ir išsamiausias tarptautinis vaiko teisių dokumentas, ji pripažįsta pilietines, kultūrinės, politines, ekonomines ir socialines vaikų iki 18 metų teises, be to, gina vaikų teisę į tinkamą apsaugą, aprūpinimą ir – pirmą kartą tarptautinėje teisėje – dalyvavimą visuomeniniame gyvenime. Konvencija - tai tarsi matas, leidžiantis įvertinti vaikams skirtą valstybių vidaus ir tarptautinės bendruomenės politiką, programas ir kitą veiklą. Antai Konvencijos 19 straipsnis aiškiai ir vienareikšmiškai nurodo: „Valstybės dalyvės imasi visų reikiamų teisinių, administracinių, socialinių ir švietimo priemonių, siekdamos apginti vaiką nuo visų formų fizinio ar psichologinio smurto, įžeidimo ar piktnaudžiavimo, priežiūros nebuvimo ar nerūpestingo elgesio, grubaus elgesio ar išnaudojimo, įskaitant seksualinį piktnaudžiavimą, kuriuos gali patirti iš tėvų, teisėtų globėjų ar kurio nors kito jį globojančio asmens“. Deja, reikia pripažinti, realybėje vaiko teisių gynybai skiriama dar nepakankamai dėmesio.

Įgyvendindamas šios, 1995 m. liepos 3 d. Lietuvos Respublikos Seimo ratifikuotos, Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos nuostatas, 1996 m. kovo 14 d. Seimas priėmė Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymą, į kurį buvo perkeltos visos esminės Vaiko teisių konvencijos nuostatos. Šio įstatymo 1 straipsnio 2 dalyje teigiama, kad remiantis Lietuvos Respublikos Konstitucija, Jungtinių Tautų Organizacijos 1959 metų Vaiko teisių deklaracija, 1989 metų Vaiko teisių konvencija, kitomis tarptautinės teisės normomis bei principais, atsižvelgiant į specifinę vaiko padėtį šeimoje ir visuomenėje, nacionalinės teisės tradicijas,

nustatomos pagrindinės vaiko teisės, laisvės bei pareigos, šių teisių ir laisvių apsaugos bei gynimo svarbiausios garantijos. Taip pat nurodoma, kad šis įstatymas nustato vaiko elgesio kontrolės bei jo atsakomybės pagrindines sąlygas, tėvų, kitų fizinių ir juridinių asmenų atsakomybės už vaiko teisių pažeidimus bendrąsias nuostatas, vaiko teisių apsaugos institucijų sistemą ir jų veiklos teisinius pagrindus.

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, pagrindiniame Lietuvos valstybės įstatyme, įtvirtintos pagrindinės žmogaus teisės ir laisvės. Konstitucijos 38 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas principas, kad valstybė saugo ir globoja šeimą, motinystę, tėvystę ir vaikystę. Konstitucijos 39 straipsnis nustato, kad nepilnamečius vaikus gina įstatymas. Tai vieni iš esminių principų, kuriais turi būti grindžiama Lietuvos valstybės vidaus ir užsienio politika.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 73 straipsnio, reglamentuojančio Seimo kontrolierių institucijos funkcijas, 3 dalyje nustatyta, kad „prireikus Seimas steigia ir kitas kontrolės institucijas. Jų sistemą ir įgaliojimus nustato įstatymas“. Taigi Konstitucijoje įtvirtinama galimybė Seimui, esant būtinumui, steigti ir kitas, visuomenės gerovę saugančių kontrolierių institucijas.

Todėl, siekiant užtikrinti Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, kituose įstatymuose bei tarptautiniuose susitarimuose įtvirtintas nuostatas, taip pat ir įsipareigojimus, buvo parengtas ir Seimo 2000 m. gegužės 25 d. priimtas Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymas (Žin., 2000, Nr. 50 – 1432), kurio pagrindinis tikslas - sudaryti teisinės prielaidas, leidžiančias užtikrinti Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos ir kitų su vaiko teisių apsauga susijusių teisės aktų nuostatų įgyvendinimą Lietuvoje, taip pat kontroliuoti valstybės, savivaldos, nevalstybinių institucijų bei organizacijų ir privačių asmenų veiklą, dėl kurios gali būti pažeidžiamos vaiko teisės ir jo teisėti interesai.

Tokio įstatymo priėmimas išreiškia valstybės poziciją ir susirūpinimą vaiko teisėmis, taip pat valstybės nuostatą, kad vaiko, labiausiai pažeidžiamo visuomenės nario, teisėms ir teisėtiems interesams turi būti skiriamas ypatingas dėmesys. Kiekvienas vaikas, taip pat teisėtas jo atstovas turi žinoti, kokios teisės vaikui yra garantuojamos, ir mokėti naudotis valstybės deklaruojama specifine apsauga. Tokia valstybinio masto vaiko teisių apsauga yra ypač svarbi silpnesniems, mažiau apsaugotiems, labiau pažeidžiamiems, tiems, kurie kartais yra tarsi šalia visuomenės ar net už jos ribų ir vis tik iš kurių daugiausiai tikimasi ateityje. Kartais lyg ir negalima teigti, kad vaikai, tiek daug reiškiantys savo tėvams, yra nustumiami į šoną. Vis dėlto ar taip yra iš tikrųjų? Iš tiesų vaiko interesai labiausiai yra ginami šeimoje, tačiau neretai pasitaiko ir tokių atvejų, kai vaiko interesai dėl įvairių aplinkybių jau nebesutampa su šeimos interesais ar, dar blogiau, kai tas pats vaikas tampa sutuoktinių, stovinčių ant santuokos iširimo slenksčio, tarpusavio problemų, tarp jų ir turtinių, sprendimo

įrankiu. Tokie vaikai smarkiai nukenčia ir fiziškai, ir morališkai, kai tėvai skyrybų bylose sprendžia ginčus dėl teisės bendrauti ir auklėti vaiką, o ypač dėl vaikų gyvenamosios vietos nustatymo. Šiuo atveju vienas iš tėvų dažnai verčia vaiką meluoti ir panašiai. Dėl to reikia labai rimtai susirūpinti. Kai tie vaikai taps grėsmingais, antisocialiais sąlygose išaugusiais žmonėmis, bus per vėlu. Neabejotina, kad kuriant Lietuvoje pilietinę lygių teisių ir galimybių visuomenę, reikia stengtis, kad vaikas, bendruomenės pagrindas ir neabejotinai Lietuvos visuomenės ateities garantas, realiai turėtų tokias galimybes ir teises, kokias turi ir suaugę žmonės, galintys savarankiškai pasirūpinti savo teisėtų interesų gynimu.

Taigi Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus institucijos įkūrimas (beje, Lietuva pirmoji iš Baltijos šalių (Latvijos ir Estijos) turi tokią instituciją) pastaruoju metu yra vienas reikšmingiausių Lietuvos valstybės valdžios žingsnių, skatinančių bei optimizuojančių vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsaugą. Seimui priėmus Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymą, buvo beveik baigta ir bemaž galutinai suformuota vaikų teisių apsaugos institucijų sistema Lietuvoje, taip pat užpildytos tos institucinės spragos, dėl kurių nebuvo iki galo aiškus visų vaiko teisių apsaugoje dalyvaujančių valstybės ir nevalstybinių institucijų bei organizacijų vaidmuo.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymas nustatė vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus veiklos principus, teisinius pagrindus, kompetenciją, teises ir pareigas bei vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos statusą – ši įstaiga yra savarankiška (atskaitinga tik Seimui) vaiko teisių laikymosi priežiūros ir kontrolės valstybės institucija, išlaikoma iš valstybės biudžeto. Atsižvelgiant į konstitucinius pagrindus ir remiantis minėtu įstatymu, 2000 m. liepos 18 d. buvo priimtas Seimo nutarimas „Dėl Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos“. Šis nutarimas konkretizavo vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus funkcijas ir Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos veiklos teisinius pagrindus ir juo nuo 2000 m. rugsėjo 1 d. buvo įsteigta Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga. Nuo 2000 m. lapkričio 1 d. Seimo nutarimu „Dėl vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus skyrimo“ buvo paskirtas vaiko teisių apsaugos kontrolierius.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriui suteiktos šios teisės:

- kontroliuoti vaiko teisių įgyvendinimą pagal Jungtinių Tautų vaiko teisių konvenciją;
- teikti pasiūlymus Respublikos Prezidentui, Seimui bei Vyriausybei dėl galiojančių teisės aktų, susijusių su vaiko teisių apsauga, pakeitimų rengimo ar naujų teisės aktų priėmimo; tirti fizinių ir juridinių asmenų skundus dėl valdžios, valdymo, savivaldos institucijų,

jų pareigūnų, nevyriausybinių organizacijų bei kitų fizinių ir juridinių asmenų veiksmų ar neveikimo, kai dėl to yra pažeidžiamos ar gali būti pažeistos vaiko teisės ir jo teisėti interesai;

- reikalauti ir gauti iš valstybės ir savivaldybių institucijų ar įstaigų, nevalstybinių institucijų bei kitų fizinių ir juridinių asmenų, įmonių, neturinčių juridinio asmens teisių, susijusių su vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsauga, informaciją, paaiškinimus, protokolus bei kitus dokumentus, kurie jam reikalingi šio įstatymo nustatytoms pareigoms vykdyti;
- turint informacijos apie nenurodytus skunduose vaikų teisių ar jų teisėtų interesų pažeidimus, pradėti jų tyrimą savo iniciatyva arba perduoti juos tirti kitoms kompetentingoms valstybės institucijoms;
- nekliudomam įeiti į valstybės ir savivaldybių institucijas ar įstaigas, nevalstybines vaikų įstaigas ir susipažinti su jų veikla;
- dalyvauti Seimo ir Vyriausybės posėdžiuose, kuriuose svarstomi su vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsauga susiję klausimai, ir pareikšti savo nuomonę;
- susipažinti su išnagrinėtomis teisme bylomis, kurios yra susijusios su vaiko teisių ar jo teisėtų interesų pažeidimu;
- surašyti administracinio teisės pažeidimo protokolą dėl vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus reikalavimų nevykdymo;
- dalyvauti Respublikos Prezidento, Seimo ir Vyriausybės įsteigtų komisijų ar kitų institucijų, susijusių su vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsauga, posėdžiuose;
- kitos teisės.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus pareigos:

- tirti fizinių ir juridinių asmenų skundus dėl valstybės ir savivaldybių institucijų ar įstaigų ir jų pareigūnų, nevalstybinių institucijų bei kitų fizinių ir juridinių asmenų, įmonių, neturinčių juridinio asmens teisių, veiksmų ar neveikimo, dėl kurių pažeidžiamos ar gali būti pažeistos vaiko teisės ar jo teisėti interesai, bei priimti vieną iš sprendimų, numatytų Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo 25 straipsnyje;
- kontroliuoti, kaip Lietuvoje yra įgyvendinamos Lietuvos Respublikos Konstitucijos, Seimo ratifikuotų konvencijų, Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsaugą, nuostatos;
- prižiūrėti ir kontroliuoti institucijų, susijusių su vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsauga, veiklą, dėl kurios pažeidžiamos ar gali būti pažeistos vaiko teisės ar jo teisėti interesai;

- siūlyti Seimui ir Vyriausybei priemones, kaip pagerinti įstatymų ir kitų teisės aktų nustatytą vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsaugą;
- vadovauti Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigai;
- periodiškai teikti informaciją visuomenei, visuomenės informavimo priemonėms apie vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsaugą Lietuvoje;
- atstovauti Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigai valstybės, nevalstybinėse institucijose bei tarptautinėse organizacijose;
- kitos pareigos.

Į Vaiko teisių apsaugos kontrolierių gali kreiptis:

- kiekvienas fizinis ar juridinis asmuo, įmonė, neturinti juridinio asmens teisių;
- vaikas į vaiko teisių apsaugos kontrolierių gali kreiptis ir pats. Kai vaikas kreipiasi į vaiko teisių apsaugos kontrolierių raštu, skundo turiniui įstatymo numatyti specifiniai reikalavimai netaikomi.

Skundą gali pateikti fizinis ar juridinis asmuo, įmonė, neturinti juridinio asmens teisių, kai manoma, kad:

1) fizinis ar juridinis asmuo, įmonė, neturinti juridinio asmens teisių, pažeidė Lietuvos Respublikos Konstitucijos, įstatymų, kitų Seimo priimtų teisės aktų, Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių, Respublikos Prezidento dekretų, Vyriausybės nutarimų, kitų teisės aktų, taip pat Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo ginamas vaiko teises ir teisėtų interesus;

2) kitais atvejais, kai yra manoma, kad pažeidžiamos vaiko teisės ar jo teisėti interesai.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo 20 straipsnis „Skundo vaiko teisių apsaugos kontrolieriui pateikimo ir priėmimo tvarka“ nustato, kad vaiko teisių apsaugos kontrolierius, gavęs skundą žodžiu arba pastebėjęs vaiko teisių ar jo teisėtų interesų pažeidimo požymių ir manydamas, kad pateikta informacija ar pastebėti požymiai yra teisingi, gali pradėti tyrimą savo iniciatyva.

Skundams vaiko teisių apsaugos kontrolieriui pateikti nustatytas 3 metų nuo skundžiamųjų veiksmų padarymo terminas. Skundai, pateikti praleidus šį terminą, nenagrinėjami, jeigu vaiko teisių apsaugos kontrolierius nenusprendžia kitaip. Įstatymas nustato, kad vaiko teisių apsaugos kontrolierius skundą išnagrinėja ir atsako pareiškėjui per mėnesį nuo skundo gavimo dienos. Tačiau prireikus skundo nagrinėjimo metu atlikti papildomą tyrimą (gauti dokumentus, paaiškinimus, apklausti suinteresuotus asmenis), vaiko teisių

apsaugos kontrolieriaus sprendimu šis terminas gali būti pratęstas, bet ne ilgiau kaip iki 6 mėnesių.

Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymas kontrolieriui suteikia teisę, išnagrinėjus skundą, priimti vieną iš šių sprendimų:

- perduoti skundą kitai institucijai;
- pareikšti ieškinį teisme;
- aptikus nusikaltimo požymių, perduoti medžiagą atitinkamoms institucijoms;
- įspėti asmenis, pažeidusius vaiko teises ar jo teisėtus interesus;
- įstaigai, įregistravusiai instituciją, susijusią su vaiko teisių apsauga, kuri savo veikla pažeidė vaiko teises ar jo teisėtus interesus, arba institucijos steigėjui teikti siūlymą svarstyti klausimą dėl institucijos tolesnės veiklos tikslingumo;
  - siūlyti tikrinamų institucijų ar jų aukštesniųjų institucijų vadovams, kad jie skirtų drausmines nuobaudas asmenims, kaltiems dėl vaiko teises ar jo teisėtus interesus ginančių įstatymų ar kitų teisės aktų pažeidimų;
  - siūlyti įstatymų nustatyta tvarka pakeisti arba panaikinti įstatymams, Lietuvos Respublikos tarptautinėms sutartims bei kitiems teisės aktams prieštaraujančius sprendimus;
  - nustačius tikrinamų fizinių ar juridinių asmenų, įmonių, neturinčių juridinio asmens teisių, veiklos trūkumų ar įstatymų pažeidimų, dėl kurių yra pažeidžiamos vaiko teisės ir jo teisėti interesai, pažeidėjus įspėti ir pagal savo kompetenciją siūlyti fiziniams asmenims, įmonėms, neturinčioms juridinio asmens teisių, ar juridinių asmenų vadovams pašalinti pažeidimus;
  - atmesti skundą, kai nepasitvirtina jame nurodyti pažeidimai.

Būtina pažymėti, kad nors vaiko teisių apsaugos kontrolierius Seimo 2000 m. lapkričio 1 d. nutarimu „Dėl vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus skyrimo“ buvo paskirtas nuo 2000 m. lapkričio 1 d., esminiams darbams labai trukdė tai, kad nebuvo numatytos patalpos kontrolieriaus įstaigai, nebuvo surinktas įstaigos personalas, taip pat gana ilgai užtruko įstaigos steigimo darbai bei aprūpinimas baldais, būtinomis techninėmis ir kitomis darbo priemonėmis. Patiems įstaigos darbuotojams teko rūpintis inventoriaus įsigijimu, kitais neišvengiamais įsikūrimo darbais. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos kūrimo ūkiniai sunkumai ir dabar kliudo įstaigai efektyviau atlikti įstatymo pavestas funkcijas. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos darbo efektyvumą taip pat labai riboja įstaigos darbui tinkamų patalpų

neturėjimas. Dėl to čia dirba per mažai darbuotojų ir ribojamos kontrolieriaus įstaigos reagavimo į skubius atvejus galimybės.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga šiuo metu glaudžiasi Lietuvos Respublikos Seimo I rūmų dviejuose kabinetuose. Ją sudaro:

- vaiko teisių apsaugos kontrolierė;
- vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus vyr. patarėjas;
- du kontrolieriaus padėjėjai (iš jų vienas atlieka sekretoriaus funkcijas);
- viena finansininkė.

Įsteigus Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigą, buvo parengti įstaigos veiklai reikalingi vidaus norminiai dokumentai bei kiti teisės aktai, būtini įstaigos darbui (darbo reglamentas, pareiginės instrukcijos, bylų nomenklatūra ir kt.). Taip pat buvo parengtas Seimo nutarimo pakeitimo projektas, skirtas įstaigos tarnautojų darbo apmokėjimo klausimams (priimtas 2000 m. gruodžio 14 d.).

Ateityje numatoma vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus patarėjų bei padėjėjų darbo veiklą vaiko teisių bei teisėtų interesų apsaugos srityje organizuoti teritoriniu pagrindu, t.y. pagal apskritis. Tokie vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus atstovai apskritims padės geriau atlikti minėtas bei kitas Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatyme numatytas funkcijas. Konkrečias jų veiklos sritis bei kompetenciją nustatys įstaigos darbo reglamentas bei darbuotojų pareiginės instrukcijos.

Remiantis vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus veiklą reglamentuojančiais teisės aktais, galima išskirti šias vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus veiklos pagrindines kryptis:

1) fizinių ir juridinių asmenų skundų dėl vaikų teisių ir teisėtų interesų pažeidimo tyrimas, taip pat tokių pažeidimų tyrimas, pradėtas vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus iniciatyva;

2) Lietuvos Respublikos Konstitucijos, Seimo ratifikuotų konvencijų, Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsaugą Lietuvoje, įgyvendinimo kontrolė;

3) institucijų, susijusių su vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsauga, veiklos, dėl kurios pažeidžiamos ar gali būti pažeistos vaiko teisės ar jo teisėti interesai, priežiūra ir kontrolė;

4) priemonių, kaip pagerinti įstatymų ir kitų teisės aktų nustatytą vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsaugą Lietuvos Respublikoje, siūlymas Seimui ir Vyriausybei.

2. TEISĖS AKTŲ, REGLAMENTUOJANČIŲ VAIKO TEISES IR TEISĖTUS INTERESUS, ĮGYVENDINIMO KONTROLĖ. FIZINIŲ IR JURIDINIŲ ASMENŲ SKUNDŲ DĖL VAIKŲ TEISIŲ IR TEISĖTŲ INTERESŲ PAŽEIDIMO TYRIMAS

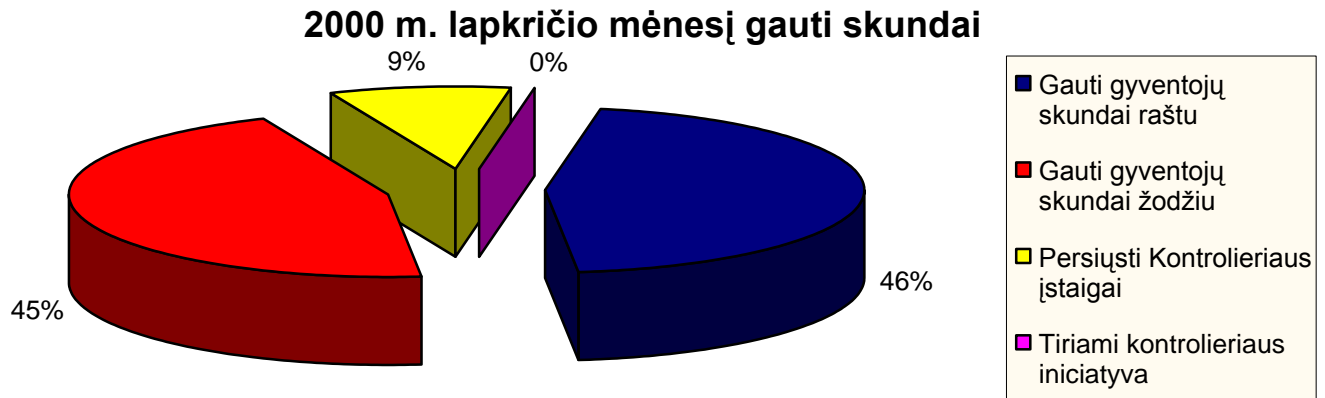
Viena iš pagrindinių ir svarbiausių vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus funkcijų - tirti fizinių ir juridinių asmenų skundus dėl valstybės ir savivaldybių institucijų ar įstaigų ir jų pareigūnų, nevalstybinių institucijų bei kitų fizinių ir juridinių asmenų, įmonių, neturinčių juridinio asmens teisių, veiksmų ar neveikimo, dėl kurių pažeidžiamos ar gali būti pažeistos vaiko teisės ar jo teisėti interesai. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo V skirsnyje „Kreipimosi į vaiko teisių apsaugos kontrolierių tvarka ir skundų tyrimas“ nustatyta skundų priėmimo tvarka, skundų pateikimo ir ištyrimo terminai, reglamentuojamas skundo turinys bei skundų tyrimo eiga, numatyta, kokius sprendimus kontrolierius yra įgaliotas priimti. Taip pat nustatyti atsisakymo nagrinėti skundą pagrindai bei skundo tyrimo rezultatų įforminimas. Minėto įstatymo 18 straipsnis nustato, kad į Vaiko teisių apsaugos kontrolierių gali kreiptis kiekvienas fizinis ar juridinis asmuo, įmonė, neturinti juridinio asmens teisių, taip pat vaikas į vaiko teisių apsaugos kontrolierių gali kreiptis ir pats. Pažymėtina, kai vaikas pats kreipiasi į vaiko teisių apsaugos kontrolierių raštu, vaiko kreipimuisi netaikomi skundo turinio specialūs reikalavimai. Pagal 20 įstatymo straipsnį skundas vaiko teisių apsaugos kontrolieriui pateikiamas raštu arba žodžiu ir registruojamas vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje bei pradedamas jo tyrimas. Bendra taisyklė - anoniminiai skundai nenagrinėjami, jeigu vaiko teisių apsaugos kontrolierius nenusprendžia kitaip. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo nuostatos leidžia, jei pareiškėjas prašo, pavardės ir vardo tolesniame skundo tyrime neskelbti.

Per atsiskaitomąjį laikotarpį (2000 11 02 – 2000 12 31) Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje buvo gautas 21 skundas raštu (2000 metų lapkričio mėnesį – 12, gruodžio mėnesį – 7, per šį laikotarpį du tyrimai buvo pradėti kontrolieriaus iniciatyva). Dvidešimties skundų tyrimas šiuo metu jau yra baigtas (priimtas sprendimas, skundas perduotas nagrinėti kompetentingoms institucijoms ir pan.). Vienas kontrolieriaus iniciatyva pradėtas tyrimas vykdomas ir šiuo metu.

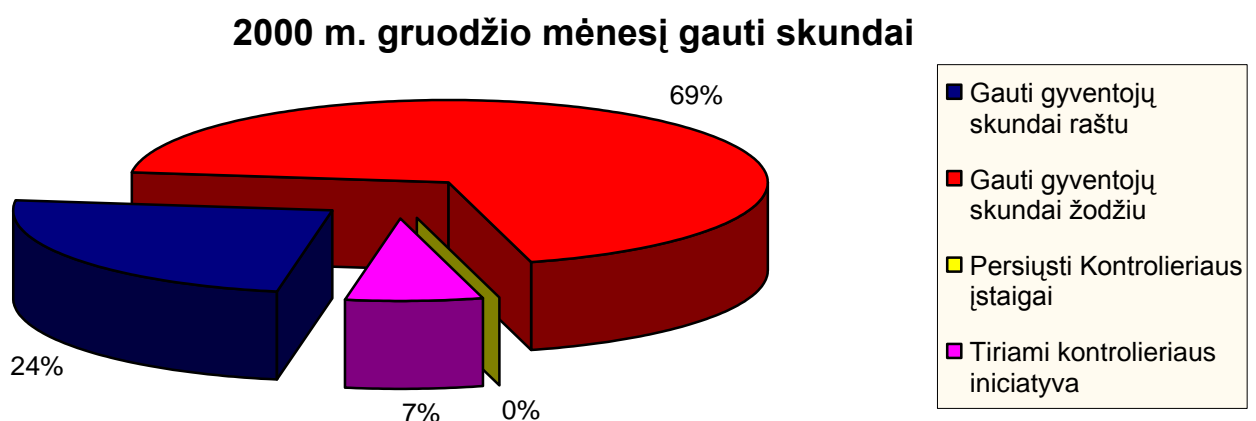
Per minėtą laikotarpį gauta apie 30 nusiskundimų žodžiu (telefonu, pokalbių, susitikimų metu). Remiantis dviem iš jų, buvo pradėtas tyrimas, dėl kitų nusiskundimų interesantai buvo nukreipti į kompetingas institucijas ar jų keliamos problemos buvo išspręstos kitu būdu.

*****

2000 m. lapkričio mėnesį, tik įsisteigus Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigai, daugiausia skundų dėl vaikų teisių ir teisėtų interesų pažeidimo buvo gauta raštu. Tokią situaciją daugiausia lėmė tai, kad kontrolierius skundus dėl vaiko teisių pažeidimo pradėjo gauti dar iki įstaigos įregistravimo įstatymų nustatyta tvarka, t.y. įstaigai dar realiai neveikiant. Be to, nemažą dalį pareiškėjų skundų kontrolieriui perdavė Seimo nariai, Seimo komisijos.

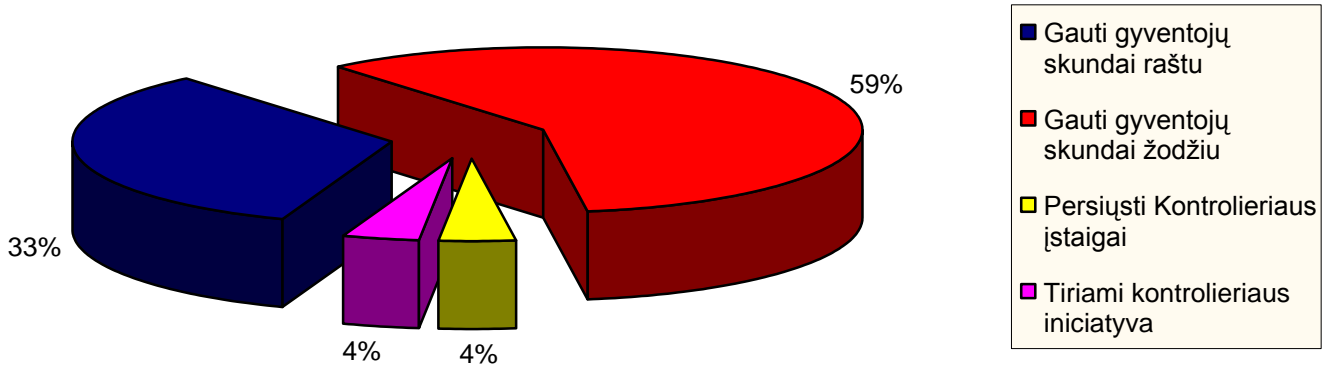

Gautų skundų kiekis 2000 m. gruodžio mėnesį šiek tiek pasikeitė, tačiau jau didesnė dalis pareiškėjų į vaiko teisių apsaugos kontrolierių kreipėsi žodžiu. Tokią situaciją lėmė tai, kad, Kontrolieriaus įstaigai dirbant antrą mėnesį, daugiau interesantų sužinojo apie tokios institucijos egzistavimą, be to, galima teigti, kad gruodžio mėnesio antroje pusėje į vaiko teisių apsaugos kontrolierių besikreipiančių asmenų sumažėjo dėl to, kad tai buvo švenčių ir tarpušvenčių metas. Atsižvelgiant į žiniasklaidoje pateiktą informaciją, kontrolieriaus iniciatyva buvo pradėti du tyrimai dėl vaiko teisių ir teisėtų interesų galimo pažeidimo.

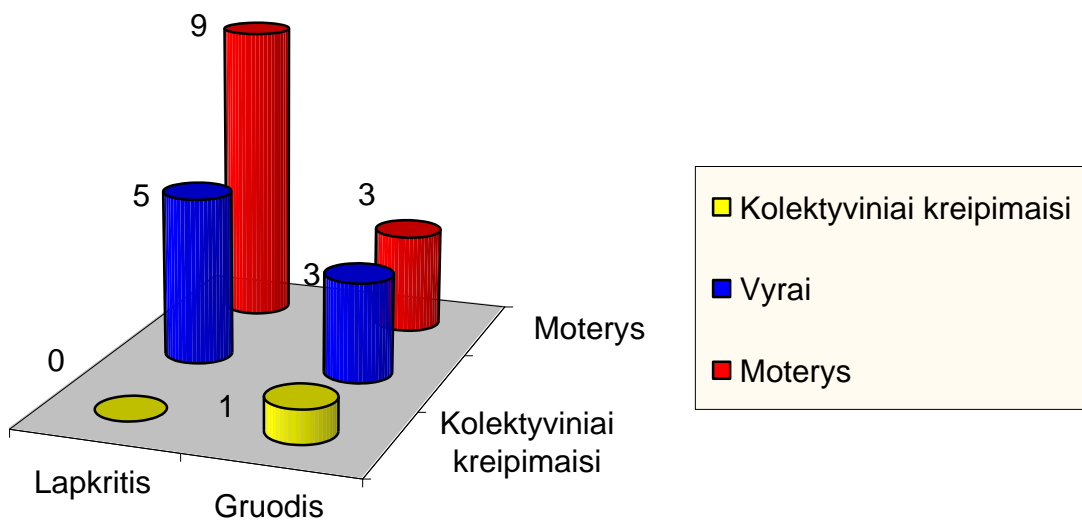
Toliau pateikiame 2000 metų dviejų kalendorinių mėnesių Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje gautų pareiškėjų skundų duomenis.

2000 m. lapkričio ir gruodžio mėnesiais gauti skundai

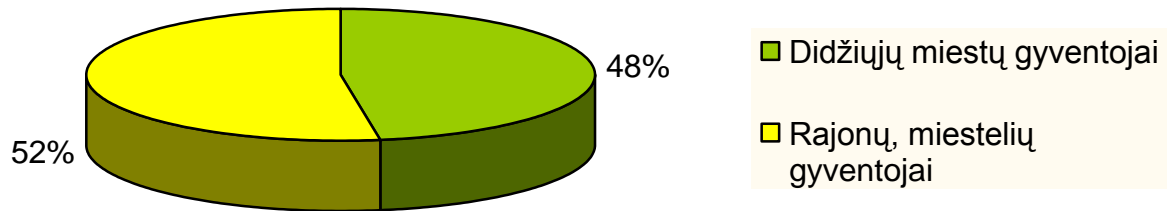
Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo 18 straipsnyje nurodoma, kad į vaiko teisių apsaugos kontrolierių turi teisę kreiptis kiekvienas fizinis ar juridinis asmuo, taip pat įmonė, neturinti juridinio asmens teisių. Iš viso į kontrolierių per atsiskaitomąjį laikotarpį dėl vaiko teisių ir jo teisėtų interesų pažeidimo kreipėsi 8 vyrai, 12 moterų (pagal tai, kokio asmens vaiko teisės buvo pažeistos, čia įtraukti ir tyrimai kontrolieriaus iniciatyva), vienas skundas – kolektyvinis. Lapkričio mėnesį tarp pareiškėjų dominavo moterys, o gruodžio mėnesį vyrų ir moterų kreipėsi daugmaž vienodai.

Į vaiko teisių apsaugos kontrolierių raštu kreipėsi

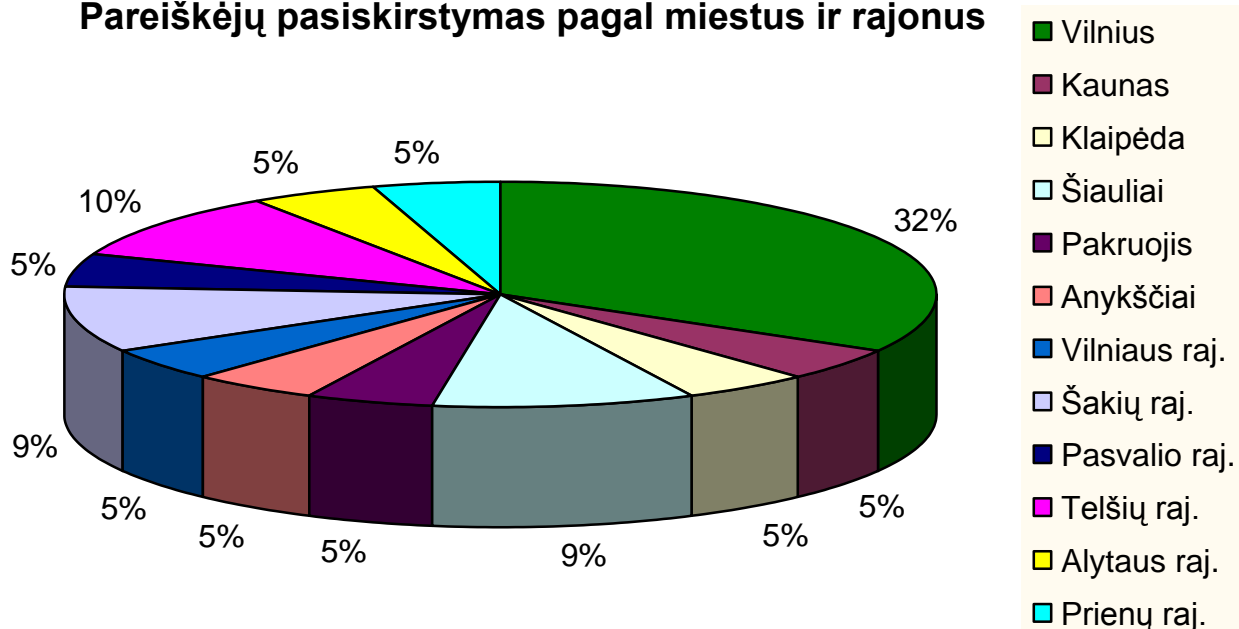
Apbendrinant 2000 metais vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus gautus skundus, galima pažymėti, kad daugiausiai kreipėsi nedidelių miestelių ar kaimo vietovių gyventojai.

Asmenų, pateikusių skundus vaiko teisių apsaugos kontrolieriui, pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą

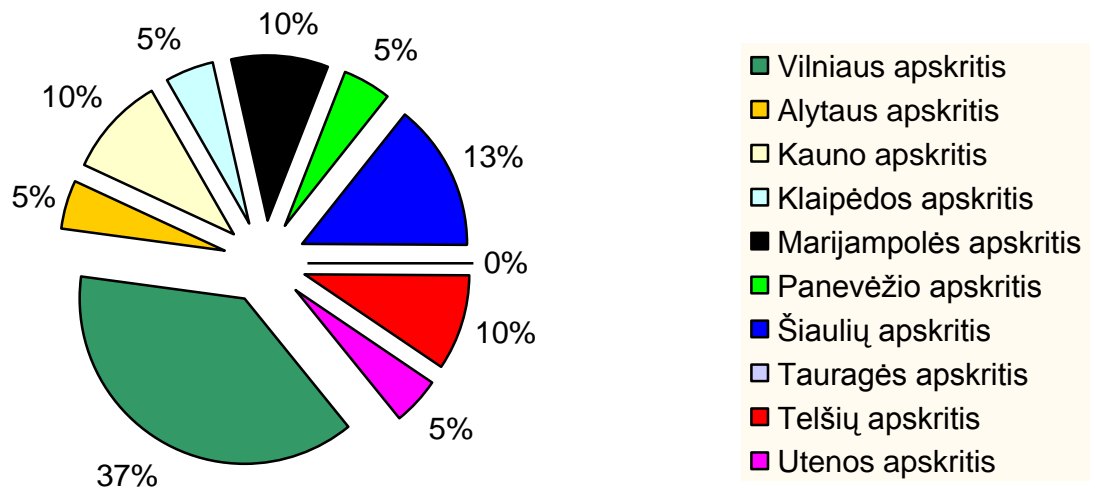
Vaiko teisių apsaugos kontrolieriui per atsiskaitomąjį laikotarpį dėl vaiko teisių pažeidimų daugiausia skundėsi Vilniaus miesto gyventojai.

Pareiškėjų pasiskirstymas pagal miestus ir rajonus

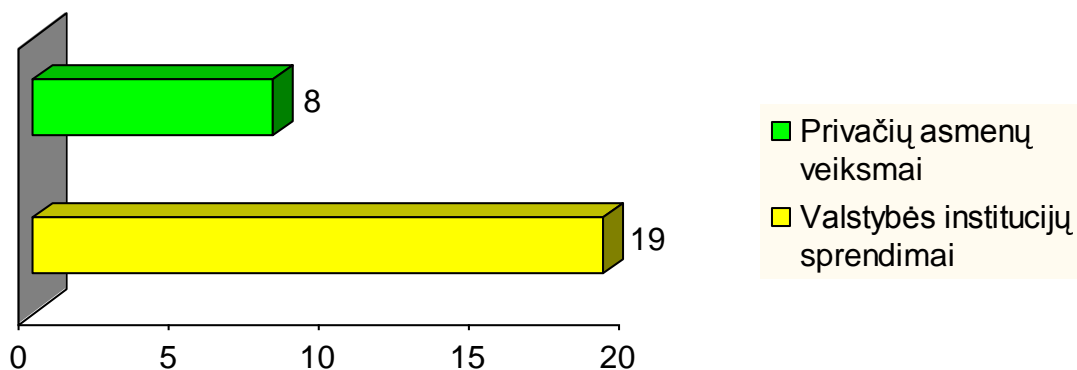

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje gautus skundus skirstant pagal apskritis, taip pat dominuoja Vilniaus apskrities gyventojai.

Pareiškėjų pasiskirstymas pagal apskritis

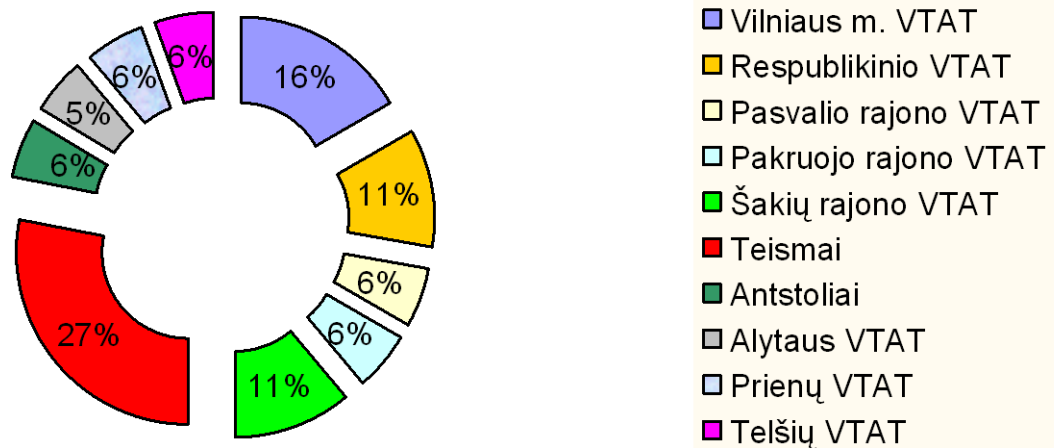

Daugiausiai skundų per atsiskaitomąjį laikotarpį Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga sulaukė dėl valstybės ar vietos savivaldos institucijų veiksmų (neveikimo,) dėl kurių pažeidžiamos ar gali būti pažeistos vaiko teisės ar jo teisėti interesai. Pažymėtina, kad dažnai tas pats pareiškėjas skundžia ir tokių institucijų veiksmus ir, tarkim, savo buvusio sutuoktinio veiksmus vaiko atžvilgiu.

Skundų objektas
(dažnai objektai sutampa)

Kaip matome, daugiausiai skundžiami valstybės ar vietos savivaldos institucijų veiksmai (neveikimas). Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje dažniausiai skundžiami šių institucijų bei įstaigų [♦] sprendimai (veiksmai):

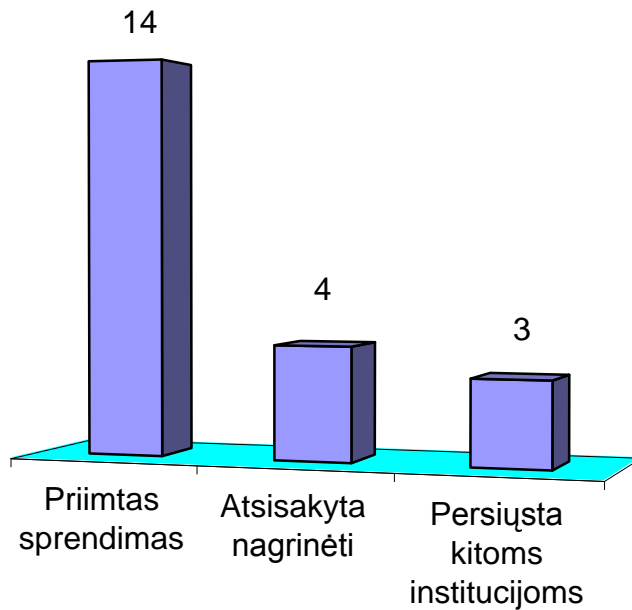
Apskūsti valtybės institucijų sprendimai (veiksmai)

Vienok ne visais atvejais vaiko teisių apsaugos kontrolierius gali padėti besikreipiančiam. Nemažai pareiškėjų skundžiasi, pvz., teismų veikla, tačiau Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo 26 straipsnio 1 dalies 4 punktas nurodo, kad kontrolierius atsisako nagrinėti skundą, jeigu dėl to paties skundo dalyko yra iškelta baudžiamoji byla, vyksta parengtinis tyrimas, teisminis nagrinėjimas ar yra priimtas procesinis sprendimas nutraukti bylą arba skundas jau buvo išnagrinėtas teisme ar kitoje kontrolės institucijoje. Taip pat šios dalies 3 punkte nurodyta, kad kontrolierius atsisako nagrinėti skundą, jeigu skundo dalykas priklauso kitų valstybės valdžios ar valdymo ir kontrolės institucijų kompetencijai. Vadovaujantis šiomis nuostatomis, visų skundų nagrinėjimo duomenys pateikiami lentelėje.

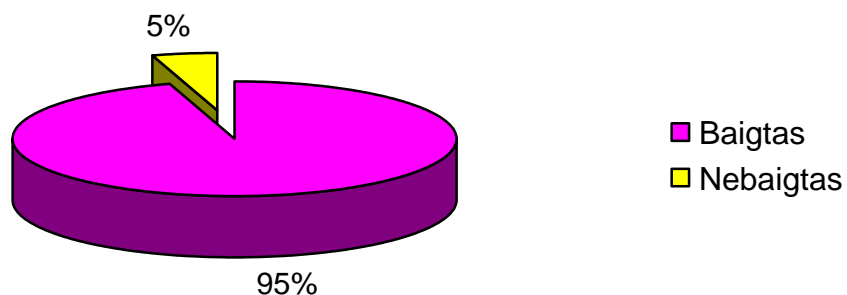
[♦] VTAT - miestų bei rajonų vaikų teisių apsaugos tarnybos

Pareiškėjų rašytinių skundų tyrimo rezultatai

Galima pažymėti, kad beveik visi per atsiskaitomąjį laikotarpį gauti skundai vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus yra ištirti ir dėl jų priimti Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo numatyti sprendimai.

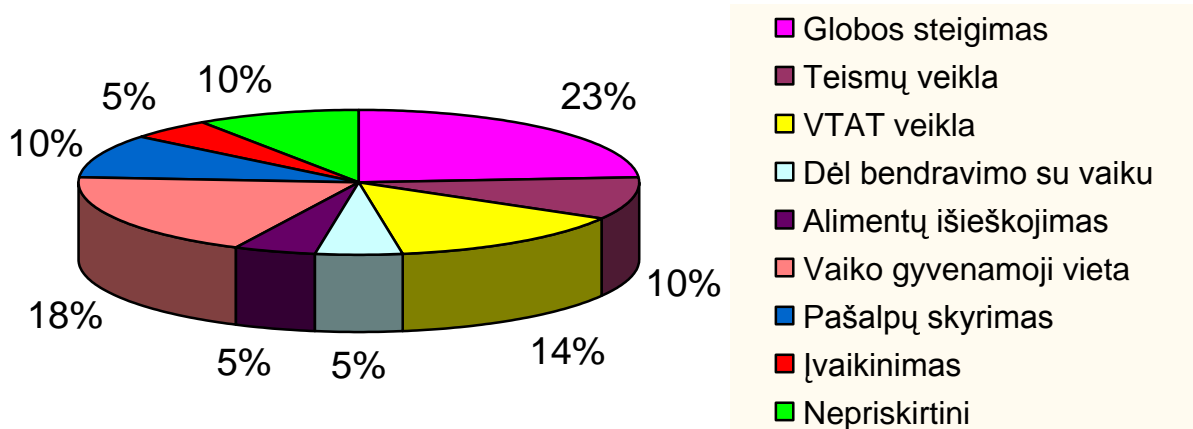
Tyrimo eiga

Pareiškėjai dažniausiai skundžiasi dėl globos steigimo teisėtumo (neteisėtumo), teismų veiklos, neteisėtos ir (ar) neteisingos vaikų teisių apsaugos tarnybų veiklos, alimentų išieškojimo vilkinimo, bendravimo su vaiku tvarkos nustatymo, vaiko gyvenamosios vietos nustatymo tendencingumo ir kt. Dažniausiai pasitaikantys skundų dalykai pateikiami grafike.

Dažniausiai vaiko teisių apsaugos kontrolieriui skundžiama

Toliau pateikiamos keletas skundų pagal pareiškėjų labiausiai skundžiamas sritis ir šių skundų tyrimų santraukos.

*****

Dažnai pareiškėjai kreipiasi į Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigą skųsdamiesi, kad dėl atsakingų pareigūnų veikimo (neveikimo) nepagrįstai nesteigiama globa konkrečiam vaikui. Nors reikia pripažinti, kad dažnai tai yra tiesiog suaugusiųjų konfliktų sprendimo būdas, tam panaudojant nepilnametį.

2000 m. lapkričio 2 d. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje buvo gautas pareiškėjo M. P. skundas dėl jo nepaskyrimo nepilnametės sesers K. P. globėju.

Pareiškėjas skunde nurodo, kad jam neteisėtai buvo atimta teisė būti sesers globėju ir, grąžinus K. P. į jos tėvų šeimą, šie toliau piktnaudžiauja alkoholiu bei nesirūpina vaiku.

Pareiškėjas Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigai pateikė šiuos, skundą iš dalies pagrindžiančius dokumentus (jų kopijas): 1) paaiškinimą, 2000 m. rugsėjo 14 d. Pakruojo rajono savivaldybės Socialinės rūpybos skyriaus Vaikų teisių apsaugos tarnybos vadovės D. Rutkevičienės paimtą iš K. P.; 2) charakteristiką, 2000 m. rugsėjo 14 d. Pakruojo rajono „Versmės“ pradinės mokyklos mokytojos A. Aperavičienės duotą K. P.; 3) paaiškinimą, 2000 m. rugsėjo 14 d. J. P. (K. P. tėvo) duotą Pakruojo rajono savivaldybės Socialinės rūpybos skyriaus Vaikų teisių apsaugos tarnybai dėl K. P.; 4) paaiškinimą, 2000 m. rugsėjo 14 d. M. P. duotą Pakruojo rajono savivaldybės Socialinės rūpybos skyriaus Vaikų teisių apsaugos tarnybai dėl K. P.

Išnagrinėjus skundo tyrimo metu gautus Pakruojo rajono savivaldybės Socialinės rūpybos skyriaus Vaikų teisių apsaugos tarnybos darbuotojų paaiškinimus, tapo žinoma, kad J. ir J. P. (K. P. tėvai) į probleminių šeimų įskaitą įrašyti 1997 metais. Tarnybos pateiktoje medžiagoje nurodoma, kad 1997 06 02 buvo gautas kaimynų pareiškimas dėl P. nuolatinio girtavimo, mažametės dukters K. P. nepriežiūros. Taip pat paaiškinama, kad vėliau ne kartą į Pakruojo rajono savivaldybės Socialinės rūpybos skyriaus Vaikų teisių apsaugos tarnybą kreipėsi P. sūnus M. P. su pranešimais apie tėvų girtavimą. Tarnybos darbuotojai nurodė, kad P. šeima buvo atidžiai stebima, tarnybos darbuotojai dažnai lankydavosi joje bei įspėdavo sutuoktinius, kad liautųsi gerti bei labiau rūpintųsi dukra.

Padėčiai nepagerėjus, 1999 02 24 Pakruojo rajono savivaldybės valdybos sprendimu Nr. 83 buvo įsteigta laikinoji globa K. P., o globėjo teisės suteiktos mergaitės broliui M. P. Tačiau, kaip vaiko teisių apsaugos kontrolierę informavo Pakruojo rajono savivaldybės Socialinės rūpybos skyriaus vedėja E. Pocevičienė, ir tada, po laikinosios globos K. P. įsteigimo, Vaikų teisių apsaugos tarnyboje buvo gaunami signalai, kad ir M. P. šeimoje mergaitei nėra gerai. Mažai buvo skiriama dėmesio mergaitės mokymuisi, jos tinkamam ugdymui. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad mergaitė yra invalidė iš vaikystės – jai įgimta širdies yda ir todėl jai reikalinga ypatinga priežiūra. Dėl šios priežasties globėjas M. P. gaudavo ne tik globos pašalpą, bet ir invalidumo bei slaugos pensijas už K. P. Nepaisant to, mergaitė į mokyklą ateidavo aprenpta padėvėtais rūbeliais, neturėdavo pinigų pietums nusipirkti ir pan.

Pagerėjus padėčiai K. P. tėvų namuose, iškilo būtinybė spręsti klausimą dėl tolesnio mergaitės gyvenimo globėjo šeimoje. K. P. globėjo šeimoje gyveno iki 2000 metų vasaros. Pakruojo rajono savivaldybės Socialinės rūpybos skyriaus Vaikų teisių apsaugos tarnybos darbuotojai nurodo, kad P. (K. P. tėvai) kreipėsi į Vaikų teisių apsaugos tarnybą prašydami leisti bendrauti su dukra, nes globėjas kategoriškai draudė K. P. bendrauti su tėvais. Išklausus mergaitės nuomonę, Pakruojo rajono seniūnijos darbuotojų rekomendacijas, K. P. buvo leista bendrauti su tėvais bei lankytis jų namuose, nors K. P. globėjai visgi nenorėjo su tuo sutikti. Taip pat tarnyba nurodo, kad P. šeima buvo stebima, mergaitė aiškiai išreiškė norą gyventi su savo biologiniais tėvais, jų namuose jautėsi daug geriau. Be to, nors socialinės rūpybos darbuotojų apsilankymų metu J. P. (mergaitės mama) kartais būdavo išgėrusi, tačiau J. P. (tėvas) būdavo blaivus.

Remiantis visomis nurodytomis aplinkybėmis, 2000 07 19 rajono valdybos sprendimu Nr. 321 K. P. buvo panaikinta laikinoji globa. Mergaitė apsigyveno pas tėvus. Nuo to laiko šeima yra nuolat atidžiai stebima. J. P. (mama) tęsia gydymą nuo alkoholizmo narkologiniame kabinete, J. P. (tėvas) rūpinasi savo dukra bei padeda jai mokytis. Tai patvirtina ir mergaitės

mokytoja, kadangi mergaitei pradėjo geriau sektis mokslas, tėvai dažniau bendrauja su mokytojais. Į mokyklą mergaitę visada atveda ir pasiima motina.

Po vaiko teisių apsaugos kontrolierės apsilankymo P. šeimoje bei Pakruojo rajono savivaldybės socialinės rūpybos skyriaus Vaikų teisių apsaugos tarnyboje ir pakartotinio išdėstytų faktų ištyrimo tapo žinoma, kad pirmą kartą laikinoji globa tikrinta 1999 08 30. Tada komisijos išvada buvo toliau tęsti laikinąją globą. K. P. buvo pripratusi brolio šeimoje, globėjas taip pat jokių nusiskundimų nereiškė. Biologiniams tėvams tuo metu mergaitės gražinti nebuvo galima, kadangi jie nebuvo padarę reikiamų išvadų, kad galėtų susigrąžinti mergaitę į šeimą.

Visgi 2000 06 16, antrą kartą tikrinant laikinąją globą, paaiškėjo, kad K. P. jau gali auginti biologiniai tėvai. Tai patvirtino ir seniūnijos darbuotojai, tokia buvo ir komisijos nuomonė. Pažymėtina, kad vadovaujantis Vaiko globos įstatymo 6 straipsnio nuostatomis, vaiko laikinosios globos tikslas yra gražinti vaiką į šeimą. Šiuo atveju tokia galimybė atsirado ir mergaitė buvo gražinta tėvams.

Atkreiptinas dėmesys, kad, sprendžiant klausimą dėl mergaitės gražinimo jos biologiniams tėvams, buvo išklaudyta ir pačios K. P. nuomonė. Ji tvirtai pareiškė norinti gyventi su savo tėvais, be to, atliekant tyrimą vietoje, buvo nustatyta, kad P. šeima gyvena dviejų aukštų nuosavame name: gyvenamoji butis ir aplinka tvarkinga. Mergaitei yra sudarytos tinkamos sąlygos mokytis ir normaliai gyventi su savo tėvais.

Pasak Pakruojo rajono savivaldybės Socialinės rūpybos skyriaus Vaikų teisių apsaugos tarnybos darbuotojų, panaikinus globą, yra buvę incidentų tarp K. P. tėvų ir M. P. šeimos. 2000 09 13 K. P. iš mokyklos paėmė globėjo M. P. žmona ir į tėvų namus neparvedė. Šis ginčas buvo sprendžiamas ir Vaikų teisių apsaugos tarnyboje bei policijoje.

Akivaizdu, kad tarp tėvų P. ir jų sūnaus M. P. šeimų yra senas konfliktas, kuris sprendžiamas manipuluojant K. P. Pažymėtina, kad kitas P. suaugęs sūnus P. P., taip pat gyvenantis savarankiškai, nepitaria tokiam savo brolio elgesiui.

Skundo tyrimo metu, išnagrinėjus visą su skundu susijusią medžiagą bei kitus surinktus įrodymus, nustatyta, kad Pakruojo rajono savivaldybės valdyba, 2000 07 19 sprendimu Nr. 321 panaikindama laikinąją globą K. P., gim. 1989 07 13, įsteigtą 1999 02 24 Pakruojo rajono savivaldybės valdybos sprendimu Nr. 83, nepažeidė vaiko globą reglamentuojančių įstatymų nuostatų.

Remiantis Vaiko globos įstatymo 3 straipsnio 1 dalimi, kurioje nustatyta, kad vaiko globos tikslas – užtikrinti vaiko auklėjimą ir priežiūrą aplinkoje, kurioje jis galėtų augti, vystytis ir tobulėti, 3 straipsnio 2 dalimi, kuri nustato, kad vaiko globos uždavinys – sudaryti vaikui gyvenimo sąlygas, kurios atitiktų jo amžių, sveikatą ir išsivystymą, 4 straipsniu, nustatančiu vieną iš globos steigimo principų – vaiko interesų pirmumą, 6 straipsniu, kuris nustato, kad

vaiko laikinosios globos tikslas yra grąžinti vaiką į šeimą, taip pat Santuokos ir šeimos kodekso 15 skirsnio nuostatomis bei atsižvelgiant į tyrimo metu gautus paaiškinimus bei papildomą su skundu susijusią medžiagą, taip pat kitus surinktus įrodymus ir vadovaujantis Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo 25 straipsnio 1 dalies 9 punktu bei to paties įstatymo 12 straipsnio 3 punktu, nustatančiu vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus pareigą prižiūrėti ir kontroliuoti institucijų, susijusių su vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsauga, veiklą, buvo priimtas vaiko teisių apsaugos kontrolierės sprendimas M. P. skundą atmesti, kadangi nepasitvirtino jame nurodyti pažeidimai. Taip pat siūlyti Pakruojo rajono savivaldybės Socialinės rūpybos skyriaus Vaikų teisių apsaugos tarnybai P. šeimai taikyti sustiprintą priežiūrą bei apie situaciją P. šeimoje bei K. P. gyvenimo ir auklėjimo sąlygas kas ketvirtį informuoti Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigą.

*****

Panašaus pobūdžio skundų, kai vaikas tampa suaugusių asmenų tarpusavio ambicijų ar kitokių konfliktų sprendimo įrankiu, vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus praktikoje pasitaikė pakankamai daug. Dažnai tokiais atvejais yra skundžiamasi regioninių Vaikų teisių apsaugos tarnybų darbuotojų veiksmais (neveikimu), taip pat teismų veikla.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga 2000 m. lapkričio 7 d. gavo L. P. skundą, persiūtą iš Lietuvos Respublikos Prezidentūros, kuriame ji prašo ištirti skunde paminėtų institucijų pareigūnų veiksmus, kuriais grubiai pažeisti Viešojo administravimo įstatymo 18 ir 19 straipsniai, nesiimta pagal kompetenciją priklausančių veiksmų ir nesikreipta dėl bylos už tvirkinamuosius veiksmus iškėlimo prokuratūroje.

Skunde L. P. nurodė, kad savo anūkę D. S., gim. 1991 11 14, augino ir auklėjo, iki mergaitėi sukako 7 m. Tada jos motina V. S. pasiėmė mergaitę pas save į Vilnių, nors, pareiškėjos teigimu, neturėjo net gyvenamosios vietos. Pasak L. P., mergaitės motina per paskutinius dvejus metus gyvenamąją vietą keitė ne kartą – nuo 2000 m. pavasario ji su dukra gyvena viename Vilniaus miesto viešbutyje.

Savo pareiškime pareiškėja teigė, kad, mergaitės pasakojimu, jos mama pastovaus gyvenamojo kambario neturi, nakvoja įvairiuose laisvuose viešbučio kambariuose, o kai ir ten vietų nėra, –šalia stovinčio viešbučio savininko namo palėpėje.

Toliau skunde pareiškėja pasakoja, kad yra nugirdusi dukros ir motinos telefono pokalbius, kuriuose, pasak pareiškėjos, mergaitė rėkia, neva ji “daugiau nesilamdys ir nemeluos, nes jai tai nepatinka”, taip pat nurodo ir tai, kad motina, išgėrusi vyno ar alaus, pradeda žaisti su mergaite gaudydama ją po kambarį ir pagavusi glamonėja. Pareiškėjos

teigimu, motina mergaitę glamonėja nuo kaklo link krūtinės, vėliau slenka žemyn – kutena pilvą, glosto šlaunis, o galiausiai pradeda pirštais liesti “zilytę” (pareiškėjos paaiškinimu – lytinių organų erogeninės zonos). L. P. taip pat teigia, kad mergaitei motina neleidžia miegoti su pižama: jos abi miega po viena antklode, ir, pasak pareiškėjos, mergaitė norėdama apsiginti atsitveria minkštais žaislais, kad motina jos neliestų.

L. P. kontrolieriui nurodė, kad D. S. yra labai jautri, suirzusi ir įbauginta, naktimis pagauta išgąščio mergaitė šaukia, iškrenta iš lovos ir prašo ją ginti, nes kažkas puola. Paskui mergaitė pradeda verkti ir sakosi, kad jos nieks nesupranta – nei mama, nei mokytojai. Mergaitė prašosi pasilikti gyventi pas močiutę ir prašo neatiduoti jos motinai, nes jos bijo.

L. P. teigė, kad dėl sveikatos sutrikimų mergaitė keletą kartų prarado sąmonę, jai dažnai skaudėdavo galvą, vemdavo, dėl vidurių užkietėjimo kraujavo iš žarnyno. Dėl šios priežasties mergaitė buvo paguldyta į ligoninę, kurioje ištirta panaudojus narkozę, tačiau įrašų apie gydymą ligos istorijoje nėra. Dėl nuolatinių širdies veiklos sutrikimų ir priepuolių mergaitė buvo siūsta tirti širdį, tačiau, pareiškėjos teigimu, motina, paėmusi siuntimą, dėl to niekur nesikreipė. Nuo 1999 m. gruodžio 8 d. iki gruodžio 13 d. D. S. buvo gydoma “Vaiko raidos” centre, V. S. slėpė visas gydytojų išvadas, o gyd. Kuncevičius, iškvietęs pokalbiui L. P., apkaltino ją, kad ši norinti atimti mergaitę iš motinos, ir paaiškino, kad blogas jos auklėjimas sužalojo vaikui sveikatą.

Kaip toliau savo skunde teigia pareiškėja, D. S. ir jos motinos gyvenamoji vieta buvo slepiama. Po (tariamų) anūkės pasakojimų L. P. nuvyko į Vilniaus miesto Vaikų teisių apsaugos tarnybą ieškoti pagalbos – apginti vaiką nuo incesto ir tvirkinimo. Tarnybos viršininkės N. Stakėnienės prašymu į tarnybą pokalbiui buvo pakviesta dalyvauti ir D. S. Pasak pareiškėjos, mergaitė viską papasakojo, o psichologė padarė išvadą, kad “dvi pusės pešasi ir ieško trečio, kad užtartų”, ir paaiškino, kad mergaitė neišzaginta, nors to niekaip nepatikrino. Psichologė J. Bajarūnienė pasiūlė L. P. priimti viską kaip normalų reiškinį bei lankytis šeimos kursuose. Deja, tokiu pasiūlymu L. P. liko nepatenkinta, todėl 2000 m. rugpjūčio 17 d. parašė pareiškimą dėl tvirkinamųjų veiksmų fakto Vilniaus m. apylinkės prokuratūrai. Pareiškimas nebuvo priimtas ir pareiškėja nebuvo išklaudyta, todėl rugpjūčio 23 d. raštišku pareiškimu kreipėsi į Vilniaus apygardos prokuratūrą, po savaitės davė parodymus prokuratūros tardytojai R. Pečkaitytei, o rugsėjo 2 d. iš Vilniaus apygardos prokuratūros gavo raštą, patvirtinantį, kad pareiškimas registruotas (Nr. 523) ir parsiuostas Vilniaus m. apylinkės prokuratūrai.

Pareiškėja nurodo, kad 2000 m. rugpjūčio 21 d. įteikė pareiškimą Lietuvos Respublikos vaikų teisių apsaugos tarnybos direktoriui V. Vadokliui. Tą dieną pareiškėja buvo atsivežusi ir savo anūkę, tačiau Tarnybos direktorius atsisakė su mergaite kalbėtis. Pasak pareiškėjos, V. Vadoklis pokalbyje pažadėjo padėti gelbstint vaiką kreiptis į prokuratūrą, tačiau savo pažadų

neištesėjo. Be to, tarnybos direktorius uždraudė L. P. vežti mergaitę pas gydytojus į Psichinės ir seksualinės raidos centrą.

Skunde buvo nurodyta, kad 2000 m. rugpjūčio 28 d. su pakartotiniu raštišku pareiškimu pareiškėja kreipėsi į Vilniaus m. Vaikų teisių apsaugos tarnybos viršininkę N. Stakėnienę, kuri pakvietė pareiškėją dar vienam pokalbiui. Pokalbyje dalyvavo vyr. Inspektorė I. Kerienė, psichologė J. Bajarūnienė, V. S. ir pati N. Stakėnienė, kuri paprašė dar kartą pareiškėją viską papasakoti. Pareiškėjai atsisakius, ji buvo paklausta, ar galinti tai paliudyti. Tarnybos viršininkė N. Stakėnienė paaikšino L. P., kad motina turinti teisę glamonėti savo vaiką, taip, kaip pati norinti. Taip pat ji pridūrė, kad minėtame viešbutyje gyvenimo sąlygos yra labai geros.

Pareiškėja prie skundo pridėjo nemažai su skundo dalyku susijusių dokumentų: 1) Vilniaus miesto savivaldybės Vaikų teisių apsaugos tarnybos 2000 09 07 raštą Nr. 01-23-3510, kuriuo pil. L. P. supažindinama su tarnybos pozicija atlikus V. S. moralinių ir buitinių gyvenimo sąlygų tyrimą bei susipažinus su Vaiko raidos centro specialistų išvada; 2) Vilniaus miesto apylinkės prokuratūros skyriaus prokuratorės R. Pečkaitytės 2000 09 27 raštą Nr. 04-16-1194, kuriuo pil. L. P. informuojama, jog 2000 09 21 priimtas nutarimas atsisakyti iškelti baudžiamąją bylą V. S., kadangi jos veiksmuose nėra nusikaltimo sudėties; 3) Seimo Šeimos ir vaiko reikalų komisijos 2000 10 12 raštą Nr. 119-08-331/450-3328, kuriuo komisijos pirmininkė V. Aleknaitė – Abramikienė praneša pareiškėjai pil. L. P., kad komisija gavo iš Vilniaus apygardos prokuratūros informaciją, jog 2000 10 10 buvo priimtas nutarimas panaikinti Vilniaus miesto apylinkės prokuratūros nutarimą atsisakyti iškelti baudžiamąją bylą ir medžiaga dėl mažametės tvirkinimo grąžinta papildomam tyrimui;

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė kreipėsi informacijos į Vilniaus miesto apylinkės prokuratūros skyriaus prokurorę R. Pečkaitytę. Buvo nustatyta, kad Vilniaus m. apylinkės prokuratūroje buvo atliekamas tyrimas pagal L. P. pareiškimą dėl tvirkinamųjų veiksmų mažametės D. S. atžvilgiu. Kaip informavo 2000 12 27 raštu Nr. 04-16-2879 vaiko teisių apsaugos kontrolierę Vilniaus m. apylinkės prokuratūros skyriaus prokuratorė R. Pečkaitytė, atlikus tyrimą pagal pil. L. P. pareiškimą, nebuvo nustatyta, kad D. S. atžvilgiu V. S. atliko tvirkinamuosius veiksmus. Remiantis tyrimo rezultatais, priimtas nutarimas atsisakyti iškelti baudžiamąją bylą V. S. pagal Baudžiamojo kodekso 121 str. dėl tvirkinamųjų veiksmų D. S. atžvilgiu, kadangi nėra nusikaltimo įvykio.

Tiriant skundą buvo gautas Vilniaus m. savivaldybės Sveikatos ir socialinės apsaugos departamento Vaikų teisių apsaugos tarnybos viršininkės pavaduotojos G. Zvolinskienės paaikškinimas dėl L. P. skunde išdėstytų faktų tyrimo. Vaikų teisių apsaugos tarnyba nurodo, kad L. P. pareiškimą dėl dukters V. S. netinkamo elgesio su vaikaite D. S. gavo 2000 08 28. Toliau Vilniaus miesto savivaldybės Vaikų teisių apsaugos tarnyba nurodo, kad tą pačią dieną

dėl pareiškime keliamų faktų buvo užklausta Universitetinės ligoninės Vaiko raidos centras, Vidaus reikalų ministerijos Adresų ir informacijos biuras, vėliau buvo užklaustas Vilniaus miesto Civilinės metrikacijos skyrius.

Taip pat informuota, kad 2000 08 31 Vaikų teisių apsaugos tarnybos psichologė J. Bajarūnienė bendravo su D. S., vėliau į pokalbį buvo pakviestos L. P. ir mergaitės motina V. S. Stebint psichologei, pedagogei, vyr. inspektorei bei tarnybos viršininkei, abi moterys (L. P. ir V. S.) išsakė viena kitai nemažai priekaištų, tačiau, pasak liudininkų, tai nelietė mergaitės. Daugiausia tai buvo moterų priekaištai viena kitai.

Taip pat informuota, kad Vilniaus miesto savivaldybės Vaikų teisių apsaugos tarnybos socialinė pedagogė L. Ingeleikaitė pakartotinai susitiko su D. S 2000 09 04. Būdama įprastoje aplinkoje, D. S. teigė, kad apkalbėti savo mamą ją pamokiusi teta. 2000 09 21 Vilniaus miesto apylinkės prokuratūroje, dalyvaujant tarnybos socialinei pedagogei L. Ingeleikaitei, prokurorei R. Pečkaitytei apklausiant D. S., ši vėl kartojo, kad apkalbėti motiną ją pamokiusi teta. Pranešta, kad mergaitės buitis organizuota gerai. V. S. su dukra gyvena pagal finansines išgales, rūpinasi dukros mokslais ir sveikata, taip pat nenustatyta kokių nors nukrypimų dukters ir motinos santykiuose. Kadangi esant šiai situacijai kenčia ir mergaitė, ir motina, tarnybos specialistai patarė V. S. lankytis konsultacijose pas Vilniaus miesto savivaldybės Vaikų teisių apsaugos tarnybos psichologę.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigai pateiktoje išvadoje Vilniaus miesto savivaldybės Vaikų teisių apsaugos tarnyba nurodo, kad priešasčių, dėl kurių mergaitę reikėtų paimti iš motinos, nenustatyta ir kad V. S. ir D. S. paliktos toliau stebėti Vilniaus miesto savivaldybės Vaikų teisių apsaugos tarnybos socialinei pedagogei L. Ingeleikaitei.

L. P. skunde išdėstytos aplinkybės ir faktai ne vieną kartą buvo apsvarstyti Vaiko teisių apsaugos kontrolierės ir Vilniaus miesto savivaldybės Vaikų teisių apsaugos tarnybos vadovės susitikimuose, taip pat minėti faktai buvo išnagrinėti į Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigą išsikvietus pil. V. S. bei jos dukrą D. S.

Skundo tyrimo metu konstatuota, kad Vilniaus miesto savivaldybės Vaikų teisių apsaugos tarnybos darbuotojų veiksmais D. S. teisės ir teisėti interesai nebuvo pažeisti, kadangi, esant įtemptiems bei itin konfliktiškiems L. P. ir V. S. tarpusavio santykiams, mergaitė faktiškai yra tapusi mamos ir dukters ginčų įkaite.

Remiantis Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo 12 straipsnio 3 punktu, nustatančiu Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus pareigą prižiūrėti ir kontroliuoti institucijų, susijusių su vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsauga, veiklą, bei atsižvelgiant į tyrimo metu gautus paaiškinimus, išvadas bei papildomą su skundo dalyku susijusią medžiagą ir vadovaujantis Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo 25 straipsnio 9 punktu, taip pat

Santuokos ir šeimos kodekso 65, 70 straipsnių nuostatomis bei Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 23 straipsnio nuostatomis, buvo priimtas vaiko teisių apsaugos kontrolierės sprendimas atmesti L. P. skundą, kadangi jame nurodyti pažeidimai nepasitvirtino. Siūlyti Vilniaus miesto savivaldybės Vaikų teisių apsaugos tarnybai nuolat stebėti ir kontroliuoti V. S. šeimą, taip pat D. S. gyvenimo bei auklėjimo sąlygas ir apie situaciją V. S. šeimoje kas ketvirtį informuoti Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigą.

*****

Štai kitas Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje išnagrinėtas skundas, kuriame skundžiamasi, kad Vilkaviškio rajono apylinkės teismo pareigūnai pažeidžia nepilnamečio teises bei teisėtus interesus.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje 2000 m. gruodžio 19 d. buvo gautas Z. R. skundas, kuriame pareiškėja nurodo, kad Vilkaviškio rajono apylinkės teismas, kviesdamas į teismo posėdį liudyti jos nepilnametį sūnų P. R. (g. 1989 m.), pažeidžia jo teises ir teisėtus interesus.

Pareiškėja nurodo, kad, vadovaudamasi 1998 metais spaudoje pasirodžiusiais raginimais žinančius ką nors apie asmenis, neteisėtai laikančius šaunamuosius ginklus ar šaudmenis, pranešti apie tai teisėsaugos organams, pranešėjams garantuojant anonimiškumą, informavo Vidaus reikalų ministeriją, kad jos buvęs sutuoktinis A. R. gali turėti nelegaliai laikomų šaudmenų. Toliau pareiškėja teigia, kad po kelių mėnesių, atlikus patikrinimą, Jurbarko rajono prokuratūra pil. A. R. iškėlė baudžiamąją bylą.

Z. R. nurodė, kad nuo to momento neteko anoniminio pranešėjo statuso ir ją bei jos nepilnametį sūnų P. R. teisėsaugos organai, pažeisdami Baudžiamojo proceso kodekso 78¹ straipsnyje įtvirtintą savanoriškumo principą, pradėjo kviesti duoti parodymus – iš pradžių į Jurbarko rajono prokuratūrą, paskui jau liudyti į teismus.

Skundo tyrimo metu Telšių rajono savivaldybės Vaikų teisių apsaugos tarnyba buvo paprašyta suteikti Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigai informaciją apie tai, ar Z. R., siekdama apginti savo nepilnamečio sūnaus teises ir teisėtus interesus, kreipėsi pagalbos į Vaikų teisių apsaugos tarnybą.

Telšių rajono savivaldybės Vaikų teisių apsaugos tarnybos vedėjas V. Šaltmeris informavo Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigą, kad Z. R. į tarnybą su prašymu padėti tinkamai atstovauti nepilnamečio sūnaus P. R. teisėms ir teisėtiems interesams teismo posėdžių metu nėra kreipusis.

Skundo tyrimo metu nustatyta, kad liudytojo pareigas reglamentuoja Baudžiamojo proceso kodekso 77 straipsnis, nustatantis, kad liudytoju gali būti šaukiamas kiekvienas asmuo, apie kurį yra duomenų, kad jis žino kokių nors bylą liečiančių aplinkybių. To paties kodekso 80 straipsnis nustato, kad kiekvienas šaukiamas liudytoju asmuo privalo atvykti ir duoti parodymus apie visa, kas jam žinoma byloje, ir teisingai atsakyti į klausimus, kuriuos jam duoda kvotėjas, tardytojas, prokuroras, teismas ir teismo nagrinėjimo dalyviai. 175, 179 bei 315 minėto kodekso straipsniai numato specialias nepilnamečių liudytojų šaukimo į teismą ir apklausos taisykles - jaunesnis kaip šešiolikos metų asmuo paprastai liudytoju šaukiamas per savo tėvus ar kitus įstatyminius atstovus; apklausiant liudytoją, jaunesnį kaip keturiolikos metų amžiaus (tardytojo nuožiūra – apklausiant liudytoją nuo 14 iki 18 metų), šaukiamas pedagogas. Esant reikalui, šaukiami taip pat nepilnamečio liudytojo tėvai ar kiti įstatyminiai jo atstovai. Taigi darytina išvada, kad įstatymas visus su bylos nagrinėjimu susijusius asmenis įpareigoja dalyvauti teisėsaugos organų veikloje siekiant atskleisti nusikaltimą.

Taip pat skundo tyrimo metu nustatyta, kad Kodekso 78¹ straipsnis įtvirtina nuostatą, jog įtariamojo, kaltinamojo ar teismo šeimoms nariai ar artimi giminaičiai baudžiamojoje byloje gali būti apklausiami kaip liudytojai tik jiems sutikus. Tokie asmenys gali atsisakyti duoti parodymus visiškai arba atsisakyti atsakinėti į atskirus pateiktus klausimus. Tačiau ši nuostata turi būti taikoma kartu su Kodekso 25 straipsnio 12 punktu, kuris paaiškina, kad Baudžiamojo proceso kodekso prasme artimieji giminaičiai reiškia tėvus, vaikus, tikruosius brolius ir seseris, senolius, vaikaičius, taip pat sutuoktinį. Nagrinėjamu atveju Z. R. ir A. R. santuoka yra nutraukta, todėl kodekso 78¹ straipsnyje reglamentuotos specifinės normos taikymas šioje situacijoje - diskutuotinas. Taip pat pažymėtina, kad Baudžiamojo proceso kodekso 113 straipsnis nustato būtinumą atliekant tardymo veiksmus, taip pat pirmosios ir apeliacinės instancijos teismo teisiamuosiuose ir prireikus tvarkomuosiuose posėdžiuose rašyti protokolą, kuriame matoma visa tardymo ar teismo posėdžio eiga - patvirtinamas tardymo ir teismo veiksmų atlikimo faktas, jų turinys bei rezultatai ir kuriuo prireikus, tarp kitų įrodymų, yra vadovaujamas aukštesnių instancijų teismuose. Remdamiesi tuo galime teigti, kad nors Z. R. ir būtų taikoma Kodekso 78¹ straipsnyje numatyta išimtis, tai neatleistų jos nuo pareigos atvykti į teismo posėdį ir tik jame atsisakyti duoti parodymus. Šis atsisakymas nustatyta tvarka turi būti užprotokoluotas.

Ištyrus skundą bei su juo susijusią medžiagą taip pat skundo dalyką reglamentuojančius teisės aktus, darytina išvada, kad šiuo atveju teisėtais teisėsaugos organų veiksmais pil. Z. R. nepilnamečio sūnaus P. R. teisės ir teisėti interesai nebuvo ir negalėjo būti pažeisti, nes Baudžiamojo proceso kodeksas visus visuomenės narius vienodai įpareigoja padėti teisėsaugos pareigūnams greitai ir iki galo išaiškinti nusikaltimus, įkalinti kaltus asmenis ir

tinkamai pritaikyti įstatymą, kad kiekvienas nusikaltimą padaręs asmuo būtų teisingai nubaudžiamas ir nė vienas nekaltas asmuo nebūtų patraukiamas baudžiamojon atsakomybėn ir nuteisiamas.

Remiantis Baudžiamojo proceso kodekso 77, 80 straipsnių nuostatomis bei atsižvelgiant į Teismų įstatymo 46 straipsnio nuostatas, įtvirtinančias teismų ir teisėjų nepriklausomumo principą, taip pat į skundo tyrimo metu gautus paaiškinimus, papildomą su skundo dalyku susijusią medžiagą bei vadovaujantis Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo 25 straipsnio 1 dalies 9 punktu, vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus buvo nuspręsta Z. R. skundą atmesti, kadangi nepasitvirtino jame nurodyti pažeidimai.

*****

Didelė dalis pareiškėjų į vaiko teisių apsaugos kontrolierių kreipiasi dėl bendravimo su vaiku (- ais) tvarkos nustatymo (stadijoje iki teismo) teisingumo ir teisėtumo.

2000 m. lapkričio 13 d. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga gavo Ž. K. skundą, kad Vilniaus miesto savivaldybės Vaikų teisių apsaugos tarnyba pažeidė pareiškėjos mažametės dukters S. I. K., gimusios 1996 m. rugpjūčio 31 d., teises ir teisėtus interesus, neteisingai bei neatsižvelgdama į vaiko interesus nustatydamą vaiko tėvo L. K. bendravimo su vaiku tvarką.

Pareiškėja nurodė, kad sutuoktinis L. K. santuokinio gyvenimo metu nuolat girtavo, šeimoje konfliktuodavo, grasindavo žmonai, netinkamai elgdavosi mažametės dukros akivaizdoje. Todėl pareiškėjos iniciatyva 1999 m. liepos 26 d. Vilniaus rajono apylinkės teismo sprendimu (civilinė byla Nr. 2⁷ – 1102, 1999 m.) Ž. K. ir L. K. santuoka buvo nutraukta, o iš L. K. priteisti alimentai dukrai S. I. K. išlaikyti. Toliau pareiškėja teigė, kad tik po to, kai iš L. K. buvo priteisti alimentai vaikui išlaikyti, L. K. pradėjo domėtis savo mažamete dukra ir kreipėsi į Vilniaus miesto savivaldybės Vaikų teisių apsaugos tarnybą su prašymu nustatyti jo bendravimo su S. I. K. tvarką. Pareiškėja nurodė, kad Vilniaus miesto savivaldybės Vaikų teisių apsaugos tarnyba netinkamai išsiaiškino L. K. gyvenimo sąlygas bei jo sugebėjimus tinkamai auklėti vaiką, neatsižvelgė į motinos prašymus ir mažametės S. I. K. interesus, taip pat į tai, kad S. I. K. bijo L. K., o vadovavosi tik L. K. prašymu, tuo pažeisdama Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 4 straipsnio nuostatą - „visur ir visada pirmiausia turi būti atsižvelgiama į teisėtus vaiko interesus“. Pareiškėja skundėsi, kad minėtoji tarnyba nustatė netinkamą ir neteisingą tėvo (L. K.) bendravimo su dukra (S. I. K.) tvarką. Ž. K., motyvuodama išdėstytais argumentais, prašė įpareigoti Vilniaus miesto savivaldybės Vaikų teisių apsaugos

tarnybą nustatyti kitokią L. K. bendravimo su dukra tvarką, t.y., kad L. K. galėtų bendrauti su dukra tik motinos (Ž. K.) akivaizdoje.

Pareiškėja Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigai pateikė šiuos skundą iš dalies pagrindžiančius dokumentus (jų kopijas): 1) 1999 m. liepos 26 d. Vilniaus rajono apylinkės teismo sprendimą civilinėje byloje Nr. 2⁷ – 1102, 1999 m.; 2) Vilniaus miesto savivaldybės Sveikatos ir socialinės apsaugos departamento Vaikų teisių apsaugos tarnybos 1999 m. rugsėjo 7 d. raštą Nr. 01 – 23 – 2105, kuriuo Ž. K. informuojama, kad pagal nustatytą L. K. bendravimo su dukra tvarką kiekvieno mėnesio pirmą ir trečią sekmadienį 16 val. tėvas pasiima dukrą iš gyvenamosios vietos ir grąžina į namus tos pačios dienos 19 val.; 3) 2000 m. rugsėjo 15 d. Ž. K. prašymą Vilniaus miesto savivaldybės Sveikatos ir socialinės apsaugos departamento Vaikų teisių apsaugos tarnybos viršininkei N. Stakėnienei paaiškinti Tarnybai suteiktus įgaliojimus nustatyti vaiko ir tėvo bendravimo tvarką; 4) Vilniaus miesto savivaldybės Sveikatos ir socialinės apsaugos departamento Vaikų teisių apsaugos tarnybos viršininės N. Stakėnienės 2000 m. rugsėjo 25 d. raštą Nr. 20 – 23 – 3727, kuriuo Ž. K. paaiškinama Vaikų teisių apsaugos tarnybos kompetencija nustatyti tėvo ir vaiko bendravimo tvarką; 5) Vilniaus miesto savivaldybės Sveikatos ir socialinės apsaugos departamento Vaikų teisių apsaugos tarnybos viršininės N. Stakėnienės 2000 m. rugpjūčio 12 d. raštą Nr. 01 – 23 – 3242, kuriuo Ž. K. ir L. K. informuojami, kad, tėvams nepavykus susitarti, paliekama galioti 1999 m. rugsėjo 7 d. rašte Nr. 01 – 23 – 2105 nustatyta L. K. bendravimo su dukra S. I. K. tvarka; 6) Vilniaus miesto savivaldybės Sveikatos ir socialinės apsaugos departamento Vaikų teisių apsaugos tarnybos viršininės N. Stakėnienės 2000 m. lapkričio 3 d. raštą Nr. 20 – 23 – 4303, kuriuo Ž. K. ir L. K. informuojami, kad nuo 2000 m. lapkričio 3 d. nustatoma tokia L. K. bendravimo su dukra S. I. K. tvarka: kiekvieno mėnesio pirmą ir trečią sekmadienį 11 val. tėvas paima dukrą iš gyvenamosios vietos ir grąžina į namus tos pačios dienos 16 val.

Skundo tyrimo metu nustatyta, kad 1999 m. liepos 26 d. Vilniaus rajono apylinkės teismo sprendimu (civilinė byla Nr. 2⁷ – 1102, 1999 m.), kuriuo buvo nutraukta Ž. K. ir L. K. santuoka, nebuvo išspręstas vaiko (S. I. K.) gyvenamosios vietos nustatymo klausimas, taip pat nebuvo nustatyti jokie kiti apribojimai. Nustatyta, kad tėvų ir vaikų, gyvenančių skyrium, bendravimo tvarką reglamentuoja Santuokos ir šeimos kodekso 66 straipsnis - visus klausimus, susijusius su vaikų auklėjimu, sprendžia abu tėvai tarpusavio susitarimu. Jeigu tėvai nesusitaria, ginčijamą klausimą sprendžia globos ir rūpybos organas dalyvaujant tėvams. To paties kodekso 69 straipsnis nustato, kad tuo atveju, kai tėvai negali susitarti dėl skyrium gyvenančio tėvo (motinos) dalyvavimo vaiko auklėjime ir bendravimo su juo, ginčijamus klausimus sprendžia globos ir rūpybos organas dalyvaujant tėvams. Minėto straipsnio 2 dalis nustato, kad jeigu vienas iš tėvų nevykdo globos ir rūpybos organo sprendimo, antrasis iš tėvų arba

globos ir rūpybos organas turi teisę kreiptis į teismą, kad šis išspręstų ginčą. Kodekso 68 straipsnis nustato, kad tėvas (motina), kuriam tėvystės teisės neapribotos, gyvenantis skyrium nuo nepilnamečio vaiko, turi teisę dalyvauti vaiko auklėjime ir bendrauti su juo. Motina (tėvas), pas kurią gyvena vaikas, neturi teisės kliudyti antrajam iš tėvų bendrauti su vaiku ir dalyvauti jo auklėjime. Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 24 straipsnis konstatuoja, kad vaikas turi teisę gauti informaciją apie motiną arba tėvą, kuris negyvena kartu su juo, išskyrus atvejus, jei tai gali pakenkti vaikui. Vaikui turi būti užtikrinta galimybė bendrauti su motina, tėvu ir artimais giminaičiais, negyvenančiais kartu su juo, išskyrus įstatymo numatytus atvejus, kada toks bendravimas gali pakenkti vaikui. Šio straipsnio 3 dalis numato, kad ginčus dėl vaiko ir tėvų, gyvenančių skyrium, bendravimo sprendžia teismas. Vyriausybės 1994 m. gegužės 13 d. nutarimu Nr. 370 „Dėl Vaikų teisių apsaugos tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatų ir Rajonų, miestų vaikų teisių apsaugos tarnybų bendrųjų nuostatų patvirtinimo“ patvirtintų Rajonų, miestų vaikų teisių apsaugos tarnybų bendrųjų nuostatų 6.17 punktas nustato, kad tarnyba šalių sutikimu sprendžia ginčus, kylančius dėl vaikų ugdymo, jų teisių ir teisėtų interesų apsaugos.

Tiriant Ž. K. skundą, atsižvelgiant į aukščiau minėtu Vyriausybės nutarimu vaikų teisių apsaugos tarnyboms pavestas funkcijas, Vilniaus miesto savivaldybės Sveikatos ir socialinės apsaugos departamento Vaikų teisių apsaugos tarnyba buvo paprašyta pateikti tarnybos turimą su skundu susijusią medžiagą bei pareikšti savo nuomonę dėl Ž. K. skunde minimų faktų. Kaip matyti iš tarnybos viršininkės N. Stakėnienės pateiktų dokumentų, S. I. K. tėvai ne vieną kartą buvo kviečiami į Vilniaus miesto savivaldybės Vaikų teisių apsaugos tarnybą pokalbiui dėl L. K. bendravimo su dukra tvarkos nustatymo. Nuo 1999 m. rugpjūčio mėn. tokių kvietimų buvo penki. Į tarnybos išsiųstus tris kvietimus atvykti pokalbiui (raštai: 2000 07 10, Nr. 01 – 23 – 2587; 2000 07 17, Nr. 01 – 23 – 2739 ir 2000 10 30, Nr. 20 – 23 – 4221) tėvai neatsiliepė. Pateikta medžiaga iš esmės atspindi tik Ž. K. ir Vilniaus miesto savivaldybės Vaikų teisių apsaugos tarnybos susirašinėjimą dėl tam tikrų L. K. bendravimo su dukra tvarkos pakeitimų, tačiau realių sprendimo variantų neieškota.

Tiriant Ž. K. skundą, Vilniaus miesto savivaldybės Vaikų teisių apsaugos tarnyba buvo paprašyta pateikti išsamesnę informaciją, charakterizuojančią L. K. asmenį bei jo elgesį pasimatymų su dukra S. I. K. metu. Į tai Vilniaus miesto savivaldybės Vaikų teisių apsaugos tarnybos viršininkė N. Stakėnienė 2000 m. gruodžio 7 d. raštu Nr. 20 – 23 – 4815 paaiškino, kad tarnyba visuomet siekia išsiaiškinti aplinkybes, darančias įtaką tarnybos sprendimams, kurių tikslas apsaugoti vaiko teises ir jo teisėtus interesus. Tuo pačiu raštu informuojama, kad L. K. turi pragyvenimo šaltinį (dirba sargu Maišiagalos Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Algirdo vidurinėje mokykloje), mokosi Vilniaus pedagoginio universiteto Istorijos fakultete (III kurse).

Jis gyvena kartu su tėvais, kurie abu yra pedagogai, yra mandagus, ramus, mielai ieško tinkamo problemų sprendimo, abiem šalims priimtino kompromiso.

Skundo tyrimo metu nustatyta, kad Vilniaus miesto savivaldybės Vaikų teisių apsaugos tarnybos darbuotojų veiksmais mažametės S. I. K. teisės ir teisėti interesai nebuvo pažeisti, kadangi, esant įtemptiems bei konfliktiškiems tėvų tarpusavio santykiams, abiejų šalių ginčai dėl Vaikų teisių apsaugos tarnybos nustatytos bendravimo su vaiku tvarkos pakeitimų, nesistengiant išspręsti tarpusavio konflikto ir pasiekti abiem šalims priimtina kompromisą, tėra formali priežastis riboti bent minimalias tėvo teises dalyvauti auklėjant vaiką.

Remiantis Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo 12 straipsnio 3 punktu, nustatančiu vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus pareigą prižiūrėti ir kontroliuoti institucijų, susijusių su vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsauga, veiklą, bei atsižvelgiant į tyrimo metu gautus paaiškinimus bei papildomą su skundo dalyku susijusią medžiagą ir vadovaujantis Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo 25 straipsnio 1 punktu, taip pat Santuokos ir šeimos kodekso IX skirsnio nuostatomis bei Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 24 straipsniu, buvo priimtas Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus sprendimas siūlyti Vilniaus miesto savivaldybės Vaikų teisių apsaugos tarnybai dar kartą apsvarstyti nustatytą L. K. bendravimo su vaiku tvarką, siekiant optimaliai suderinti abiejų tėvų dalyvavimą vaiko auklėjime, suteikti vaikui galimybę bendrauti su abiem tėvais. Taip pat Ž. K. paaiškinta, kad jeigu Vilniaus miesto savivaldybės Vaikų teisių apsaugos tarnybos priimtas sprendimas dėl L. K. bendravimo su dukra tvarkos netenkina pareiškėjos, atsižvelgiant į Santuokos ir šeimos kodekso 69 straipsnio Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 24 straipsnio nuostatas, ji gali kreiptis į teismą dėl bendravimo su vaiku tvarkos nustatymo teismine tvarka.

*****

Vienas skaudžiausių klausimų, su kuriuo nagrinėjama skundus susiduria vaiko teisių apsaugos kontrolierė, – alimentų nepilnamečiams vaikams išlaikyti išieškojimas.

2000 m. lapkričio 13 d. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje buvo gautas I. R. skundas dėl alimentų iš jos buvusio vyro K. R. išieškojimo vilkinimo ir dėl to nukenčiančių jų sūnaus G. R. interesų.

Pareiškėja skunde nurodo, kad K. R. jau ketveri metai (nuo 1997 04 01) nemoka alimentų (išskyrus 1999 m. rugsėjo ir spalio mėn.), o ji nesugeba viena išlaikyti sūnaus G. R. (g. 1993 05 25). Ji taip pat skundžia teismo antstolius, kurie neišieško alimentų ir atsisako inicijuoti baudžiamosios bylos iškėlimą. Pareiškėja skunde prašo padėti ir užtikrinti, kad

Lietuvoje būtų laikomasi įstatymų ir vykdomi teismo sprendimai. Kontrolieriaus įstaigai pareiškėja nurodė, jog ji su sūnumi gyvena žemiau skurdo ribos -- algos gauna 368 Lt: iš jų 220 Lt sumoka už komunalines paslaugas, o pragyvenimui lieka 148 Lt per mėnesį. Tuo tarpu skolininkas K. R., kaip nurodyta pareiškėjos, jau yra įsiskolinęs apie 5000 Lt.

Tiriant I. R. skundą buvo kreiptasi į Klaipėdos miesto savivaldybės Vaikų teisių apsaugos tarnybą bei į Antstolių kontoros prie Vilniaus m. 4 apylinkės teismo vyr. antstolį.

2000 11 27 buvo gautas atsakymas Nr. 927-5 iš Antstolių kontoros prie Vilniaus m. 4 apylinkės teismo. Teismo antstolė B.Klusevičienė nurodė, kad 2000 m. kovo 28 d. Antstolių kontoroje prie Vilniaus m. 4 apylinkės teismo buvo gautas Klaipėdos m. apylinkės teismo vykdomasis raštas Nr. 2-8770/99 dėl alimentų išieškojimo iš K. R. Antstolė taip pat nurodė, kad 2000 m. kovo 29 d. K.R. buvo atvykęs į Antstolių kontorą ir sumokėjo 50.00 Lt alimentų (kvitas Nr. 0186614). Taip pat nurodoma, kad K.R. buvo įspėtas dėl baudžiamosios atsakomybės pagal Baudžiamojo kodekso 125 str. už piktybinį vengimą mokėti alimentus. Teismo antstolė B.Klusevičienė nurodo, kad K.R. pateikė pažymą iš darbo biržos, patvirtinančią, kad jis niekur nedirba, bedarbio pašalpos negauna.

Teismo antstolė B.Klusevičienė paaiškino, kad 2000 m. gegužės 12 d. papildomai buvo užklausta „Sodra“ dėl K. R. darbo padėties ir gautame atsakyme buvo nurodyta, jog K. R. šiuo metu niekur nedirba. „Sodra“ pakartotinai buvo užklausta 2000 m. rugsėjo 20 d. bei 2000 lapkričio 9 d. Tačiau 2000 m. lapkričio 9 d. K.R. pateikė pažymą iš darbo biržos, kad šiuo metu bedarbio pašalpos negauna, nes trūksta socialinio draudimo stažo. 2000 m. rugsėjo 27 d. raštu Antstolių kontora prie Vilniaus miesto 4 apylinkės teismo užklausė Žemės ir kito nekilnojamojo turto kadastro ir registro valstybės įmonę, Valstybės įmonę „Regitra“, AB „Hansabanką“, AB banką „Snoras“, AB Lietuvos žemės ūkio banką, AB Lietuvos taupomąjį banką, AB Vilniaus banką, AB Industrijos banką, AB „Medicinos banką“ ir AB „Kredyt bank“ dėl K.R. vardu esančio turto. Tačiau iš minėtų subjektų gauti atsakymai, kad turto, indėlių, mišriojo draudimo įnašų bankuose, taip pat informacijos apie kokį nors turtą, užregistruotą K. R. vardu, šiose įstaigose nerasta.

Kaip vaiko teisių apsaugos kontrolierę informavo Klaipėdos miesto savivaldybės Vaikų teisių apsaugos tarnybos viršininkė G. Aurylienė, Tarnyba išnagrinėjo Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos persiųstą I. R. skundą ir ištyrė jame nurodytus faktus.

Tuo pagrindu Klaipėdos miesto savivaldybės Vaikų teisių apsaugos tarnybos darbuotojai patikrino šeimos buitines gyvenimo sąlygas. Nustatyta, kad pil. I. R. su vyru K. R. nėra išsituokusi, nors kartu nebegyvena jau daugiau kaip ketverius metus. I. R. su sūnumi G. R. šiuo metu gyvena Klaipėdoje I. R. giminaičiui A. E. priklausančiame 2 kambarių bute: nuomoja vieną iš 2 šio buto kambarių. Patikrinimo metu nustatyta, kad vaikas turi minimalias

sąlygas ilsėtis, ruošti pamokas. Išsiaiškinta, kad I. R. jau ketvirti metai dirba informatore Klaipėdos miesto Jūrininkų ligoninėje ir per mėnesį uždirba 380 Lt. Kitų papildomų pajamų neturi, iš Klaipėdos miesto Socialinės paramos centro jokių pašalpų neprašė, jų negauna ir nėra gavusi. Tiriant skundą Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigai tapo žinoma, kad į Klaipėdos miesto savivaldybės Vaikų teisių apsaugos tarnybą I. R. dėl paramos nesikreipė.

G. R. (g. 1993 05 25) mokosi Klaipėdos miesto Saulėtekio vidurinės mokyklos 1b klasėje. Nustatyta, kad nemokamas maitinimas vaikui nebuvo skirtas todėl, kad, motinos teigimu, ji neturi galimybių surinkti ir pristatyti tam būtinus dokumentus. Taip pat tapo žinoma, kad mokykla, kurioje mokosi I. R. sūnus, nusiskundimų dėl šeimos neturi.

Kaip paaiškėjo skundo tyrimo metu, I. R. alimentų sūnui išlaikyti iš K. R. negauna keletą metų. Pasak motinos, tėvas sūnaus neaplanko, jam nepaskambina, su juo visiškai nebendruoja.

Vilniaus miesto savivaldybės Sveikatos ir socialinės apsaugos departamento Vaikų teisių apsaugos tarnyba informavo, kad I. R. nurodytu adresu: Vilnius, Sodai "Vilnelė", Šiaurės g. 81 – K. R. negyvena ir su juo susitikti tarnybos darbuotojams nepavyko. Tačiau tarnybai yra žinoma, kad už vengimą išlaikyti nepilnametį vaiką K. R. iškelta baudžiamoji byla pagal Baudžiamojo kodekso 125 str.

Tiriant skundą išnagrinėjus suinteresuotų institucijų pateiktą medžiagą, nustatyta, kad dabartinėmis aplinkybėmis I. R. šeimai yra būtina visokeriopa parama, taip pat kad alimentų išieškojimas iš K. R. I. R. naudai yra neleistinai uždelstas.

Remiantis Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo 12 straipsnio 3 punktu, nustatančiu vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus pareigą prižiūrėti ir kontroliuoti institucijų, susijusių su vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsauga, veiklą, taip pat Vyriausybės 1998 m. liepos 9 d. nutarimu Nr. 851 patvirtintų Teisingumo ministerijos nuostatų 6.10 ir 6.11 punktais bei Santuokos ir šeimos kodekso X skirsnio nuostatomis, taip pat atsižvelgiant į skundo tyrimo metu gautus paaiškinimus bei su skundo dalyku susijusią papildomą medžiagą ir vadovaujantis Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo 29 straipsnio nuostatomis, buvo priimtas vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus sprendimas siūlyti Klaipėdos miesto savivaldybės Vaikų teisių apsaugos tarnybai pagal galimybes tarpininkauti valstybės ir nevyriausybinėse organizacijose bei labdaros fonduose dėl paramos I. R. šeimai, taip pat prašyti Teismų departamentą prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos išsiaiškinti, ar yra galimybė paspartinti I. R. priklausančių alimentų išieškojimą.

Po atlikto I. R. skundo tyrimo teisingumo viceministras G. Švedas vaiko teisių apsaugos kontrolierę informavo, kad jų turimomis žiniomis šiuo metu K. R. aktyviai ieško

darbo. Kai jis įsidarbina, alimentų skola bus išieškoma išskaičiuojant kas mėnesį po 50 procentų darbo užmokesčio.

*****

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriui skundžiamasi ir dėl vaiko gyvenamosios vietos nustatymo.

2000 m. gruodžio 4 d. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga gavo V. Š. skundą dėl jo ir V. Š. (buvusios pareiškėjo žmonos) nepilnamečių vaikų L. Š. (g. 1991 07 21) ir V. Š. (g. 1994 07 13) gyvenamosios vietos nustatymo teisingumo.

Pareiškėjas skunde nurodo, kad jo ir V. Š. santuoka buvo konfliktiška, dažnai kildavo nesutarimų dėl einamųjų buities darbų atlikimo, vaikų auklėjimo, vengimo dirbti ir pan. Taip pat rašoma, kad V. Š. tinkamai neprižiūrėjo savo vaikų, dažnai palikdavo rūpintis nepilnamečiais vaikais pareiškėjui, o pati išvykdavo iš namų nežinia kur ir tokia padėtis kartais trukdavo net keletą dienų. Todėl pareiškėjo iniciatyva 1998 m. rugsėjo 14 d. jų santuoka buvo nutraukta teismo tvarka, o vaikų gyvenamoji vieta nustatyta pas pareiškėją.

Pareiškėjas teigia, kad savo vaikais jis visada tinkamai rūpinosi, pas jį vaikų gyvenamosios ir buities sąlygos visada buvo geros ir kad jam Prienų rajono savivaldybės Vaikų teisių apsaugos tarnybos darbuotojai dėl vaikų auklėjimo jokių priekaištų neturėjo.

Toliau skunde pareiškėjas nurodo, kad esminiai nesutarimai su V. Š. dėl jų bendro vaikų auklėjimo kilo pareiškėjui iš V. Š. prisiteisus alimentus nepilnamečių vaikų išlaikymui. Pareiškėjas skundžiasi, kad Prienų rajono savivaldybės Vaikų teisių apsaugos tarnybos darbuotojų pozicija jo atžvilgiu teismo posėdžio metu iš esmės pasikeitė.

Pareiškėjo manymu, Prienų rajono apylinkės teismas, priimdamas 2000 m. rugsėjo 26 d. sprendimą, kuriuo nustatė nepilnamečių vaikų gyvenamąją vietą pas V. Š., neatsižvelgė į jo kaip vaikų tėvo interesus, neišsiaiškino visų bylos aplinkybių, rėmėsi vienareikšmiais byloje dalyvaujančių asmenų parodymais. Taip pat jis mano, kad Prienų rajono savivaldybės Vaikų teisių apsaugos tarnyba, pateikdama teismui išvadą dėl vaikų gyvenamosios vietos nustatymo, pažeidė jo teises dalyvauti vaikų auklėjime dėl ko nukenčia vaikai.

Pareiškėjas nepateikė jokių skundą pagrindžiančių dokumentų, taip pat jokių kitų įrodymų.

Tiriant skundą nustatyta, kad vaiko gyvenamosios vietos nustatymo klausimus tėvams gyvenant skyrium reglamentuoja Lietuvos Respublikos santuokos ir šeimos kodekso 67 straipsnis, nustatantis, kad kai tėvai gyvena skyrium, jų nepilnamečių vaikų gyvenamosios

vietos klausimas sprendžiamas tėvų susitarimu. Taip pat nustatyta, kad jeigu tėvai tarpusavyje nesusitaria, ginčą sprendžia teismas, vadovaudamasis vaiko interesais, t.y. teismas išklauso vaiką, kuriam yra suėję dešimt metų, arba jaunesnį vaiką, gebantį išreikšti savo nuomonę, ir atsižvelgia į jo pageidavimus, su kuriuo iš tėvų jis norėtų kartu gyventi. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 23 straipsnio 4 dalis taip pat nustato, kad ginčus dėl vaiko gyvenamosios vietos tėvams gyvenant skyrium sprendžia teismas, vadovaudamasis Santuokos ir šeimos kodekso normomis. Sprendžiant tokius ginčus pirmiausia turi būti atsižvelgiama į vaiko, galinčio pareikšti savo nuomonę, interesus bei pageidavimus, su kuriuo iš tėvų jis norėtų kartu gyventi. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. gegužės 13 d. nutarimu Nr. 370 „Dėl Vaikų teisių apsaugos tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatų ir Rajonų, miestų vaikų teisių apsaugos tarnybų bendrųjų nuostatų patvirtinimo“ patvirtintų Rajonų, miestų vaikų teisių apsaugos tarnybų bendrųjų nuostatų 6.17 punktas nustato, kad tarnyba šalių sutikimu sprendžia ginčus, kylančius dėl vaikų ugdymo, jų teisių ir teisėtų interesų apsaugos.

Tiriant skundą, išsakyti savo nuomonę bei pateikti išvadą dėl pareiškėjo skunde išdėstyto aplinkybių buvo paprašyta Prienų rajono savivaldybės Vaikų teisių apsaugos tarnybos.

Kaip Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigą informavo Prienų rajono savivaldybės Vaikų teisių apsaugos tarnybos vedėja M. Jonykienė, pil. V. Š. ir jo buvusios žmonos V. Š. šeimos problemos tarnybos darbuotojams žinomos nuo 1998 metų kovo mėnesio, kai V. Š. kreipėsi į tarnybą su prašymu padėti grąžinti į šeimą jį ir nepilnamečius vaikus palikusią V. Š. Kadangi nebuvo susitaikyta, V. Š. kreipėsi į Prienų rajono apylinkės teismą, kad santuoką nutrauktų ir vaikų gyvenamąją vietą nustatytų pas jį. Kadangi tuo metu V. Š. nedirbo, neturėjo nuolatinės gyvenamosios vietos ir pragyvenimo šaltinio, Prienų rajono savivaldybės Vaikų teisių apsaugos tarnyba 1998 m. rugsėjo 2 d. teismui pateiktoje išvadoje palaikė V. Š. prašymą nustatyti vaikų gyvenamąją vietą pas jį. Teismas 1998 rugsėjo 14 d. priėmė sprendimą, kuriuo santuoka tarp V. Š. ir jo žmonos V. Š. buvo nutraukta, o jų nepilnamečių vaikų gyvenamoji vieta nustatyta pas tėvą V. Š. (V. Š. teismo posėdyje nedalyvavo ir sprendimo neapskundė). Taip pat informuota, kad 1998 m. spalio 20 d. minėta tarnyba V. Š. prašymu nustatė jos bendravimo su vaikais tvarką.

Iš pateiktos medžiagos matyti, kad nustatytos tvarkos sunkiai sekėsi laikytis abiem tėvams, tačiau daugiausiai kliūčių bendrai dalyvauti vaikų auklėjime sąmoningai sudarydavo pats tėvas V. Š. Prienų rajono savivaldybės Vaikų teisių apsaugos tarnyba, siekdama išspręsti tarp tėvų kylančius konfliktus, 1999 m. birželio 14 d. pakoregavo jau nustatytą mamos V. Š. bendravimo su vaikais tvarką, tačiau situacija nesikeitė, nors tėvas V. Š. ne kartą buvo Tarnybos darbuotojų įspėtas netrukdyti vaikų motinai V. Š. matytis su savo vaikais.

2000 m. gegužės mėnesį mamos V. Š. iniciatyva buvo pradėta civilinė byla dėl vaikų gyvenamosios vietos nustatymo pas ją. Į bylą trečiuoju asmeniu buvo įtraukta Prienų rajono savivaldybės Vaikų teisių apsaugos tarnyba. Pirminėje (2000 05 29) Tarnybos teismui pateiktoje išvadoje buvo siūloma nustatytos vaikų gyvenamosios vietos nekeisti. Teismas bylą atidėjo. Per tą laiką V. Š. išsinuomojo butą su patogumais Prienų mieste, jai buvo skirtas geriau apmokamas darbas, V. Š. pasirūpino vaikų priėmimu į mokyklą ir kt. Atsižvelgdama į pasikeitusias aplinkybes bei į vaikų norą gyventi su mama, Tarnyba 2000 m. rugpjūčio 30 d. pateikė teismui išvadą dėl vaikų gyvenamosios vietos nustatymo pas motiną. Pažymėtina, kad, Tarnybos teigimu, tėvas teismo sprendimo neapskundė ir teismo įpareigojimą perduoti vaikus motinai dalyvaujant Tarnybos atstovui įvykdė.

Kaip Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigą informavo Prienų rajono savivaldybės Vaikų teisių apsaugos tarnyba, šiuo metu V. Š. yra prisiteisusi iš tėvo alimentus nepilnamečiams vaikams išlaikyti (kurie laiku nesumokami), pats V. Š. pastaruoju metu beveik nebendruoja su vaikais. Taip pat informuota, kad jis per šį laiką nesikreipė į Tarnybą dėl bendravimo su vaikais tvarkos nustatymo.

Tiriant skundą iš pateiktos medžiagos matyti, kad tarp buvusių sutuoktinių ne vieną kartą kilo ginčų dėl jų bendro dalyvavimo vaikų auklėjime. Ginčus buvo bandoma išspręsti padedant Prienų rajono savivaldybės Vaikų teisių apsaugos tarnybai. Minėtoji tarnyba ne vieną kartą stengėsi padėti buvusiems sutuoktiniams suderinti tarpusavio pozicijas, kad būtų geriausiai ginami jų vaikų interesai ir pačių sutuoktinių teisė abiem bendrai dalyvauti auklėjant savo nepilnamečius vaikus. Tačiau iš tyrimo matyti, kad abu vaikai buvo tėvų senų tarpusavio konfliktų sprendimo įrankiu ir visos pastangos, taip pat Prienų rajono savivaldybės Vaikų teisių apsaugos tarnybos raginimai tėvams susitarti gražiuoju buvo bevaisiai.

Teismas, atnaujinęs bylą dėl vaikų gyvenamosios vietos nustatymo, 2000 m. rugsėjo 26 d. sprendimu civilinėje byloje Nr. 2 – 492 – 06/2000 nustatė nepilnamečių vaikų – L. Š., g. 1991 07 21, ir V. Š., g. 1994 07 13, – gyvenamąją vietą pas jų motiną V. Š. ir įpareigojo tėvą teismo sprendimui įsiteisėjus perduoti vaikus V. Š. Šis teismo sprendimas įvykdytas, V. Š. nepasinaudojo savo teise apskųsti jo netenkinantį sprendimą.

Skundo tyrimo metu nustatyta, kad Prienų rajono savivaldybės Vaikų teisių apsaugos tarnybos darbuotojai savo veiksmais nepažeidė pil. V. Š. teisių dalyvauti vaikų auklėjime, dėl ko būtų galėję nukentėti vaikų interesai. Santuokos ir šeimos kodekso 66 straipsnyje nustatyta: visus klausimus, susijusius su vaikų auklėjimu, sprendžia abu tėvai tarpusavio susitarimu. Jeigu tėvai nesusitaria, ginčijamą klausimą sprendžia globos ir rūpybos organas (šiuo atveju Prienų rajono savivaldybės Vaikų teisių apsaugos tarnyba), dalyvaujant tėvams, kaip šiuo atveju ir buvo padaryta. Minėto kodekso 69 straipsnis nustato, kad tuo atveju, kai tėvai,

gyvenantys skyrium, negali susitarti dėl jų dalyvavimo vaiko auklėjime ir bendravimo su juo, ginčijamus klausimus taip pat sprendžia globos ir rūpybos organas, dalyvaujant tėvams. Šio straipsnio 2 dalis nustato, kad jeigu vienas iš tėvų nevykdo globos ir rūpybos organo sprendimo, antrasis iš tėvų arba globos ir rūpybos organas turi teisę kreiptis į teismą, kad šis išspręstų ginčą. Minėto kodekso 68 straipsnis vienareikšmiai nustato, kad tėvas (motina), kuriam tėvystės teisės neapribotos, gyvenantis skyrium nuo nepilnamečio vaiko, turi teisę dalyvauti vaiko auklėjime ir bendrauti su juo. Motina (tėvas), pas kurią gyvena vaikas, neturi teisės kliudyti antrajam iš tėvų bendrauti su vaiku ir dalyvauti jo auklėjime. Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 24 straipsnis nustato, kad vaikas turi teisę gauti informaciją apie motiną arba tėvą, kuris negyvena kartu su juo, išskyrus atvejus, jei tai gali pakenkti vaikui. Vaikui turi būti užtikrinta galimybė bendrauti su motina, tėvu ir artimais giminaičiais, negyvenančiais kartu su juo, išskyrus įstatymo numatytus atvejus, kada toks bendravimas gali pakenkti vaikui.

Remiantis Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo 12 straipsnio 3 punktu, nustatančiu vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus pareigą prižiūrėti ir kontroliuoti institucijų, susijusių su vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsauga, veiklą, bei atsižvelgiant į tyrimo metu gautus paaiškinimus ir papildomą su skundo dalyku susijusią medžiagą, taip pat vadovaujantis Santuokos ir šeimos kodekso 66, 67, 68 ir 69 straipsnių nuostatomis bei Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 23 straipsnio 4 dalimi, taip pat Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo 12 straipsnio 1 punktu, 25 straipsnio 9 punktu, 26 straipsnio 1 dalies 4 punktu, buvo priimtas vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus sprendimas pil. V. Š. skundą atmesti, nepasitvirtinus jame nurodytiems pažeidimams. Pasiūlyta Prienų rajono savivaldybės Vaikų teisių apsaugos tarnybai nuolat stebėti nepilnamečių vaikų L. ir V. gyvenimo ir jų auklėjimo sąlygas ir apie jas kas ketvirtį informuoti Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigą.

*****

Per atsiskaitomąjį laikotarpį Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, vadovaudamasi Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo 26 straipsnio, numatančio atsisakymo nagrinėti skundą pagrindus, nuostatomis, kompetentingoms institucijoms persiuntė nagrinėti 3 pareiškėjų skundus. Šie skundai buvo persiųsti nagrinėti:

1) Kauno miesto savivaldybės Socialinės rūpybos skyriui – 1 (pil. K. N. prašymas suteikti jos šeimai socialiai remtinos šeimos statusą);

2) Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai – 1 (pil. J. Č. prašymas paaiškinti, kokia tvarka yra suteikiamos pašalpos motinoms, kurios praėjus 3 metams nuo vaiko gimimo nedirba);

3) Švietimo ir mokslo ministerijai – 1 (kolektyvinis Kudirkos Naumiesčio gyventojų skundas dėl Kudirkos Naumiesčio žemės ūkio mokyklos komplekse esančio gyvenamojo namo šildymo problemų).

Per atsiskaitomąjį laikotarpį, vadovaujantis Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo 26 straipsnio 1 dalies nuostatomis, buvo atsisakyta nagrinėti 4 pareiškėjų skundus.

Dviejų pareiškėjų skundus atsisakyta nagrinėti, nes vieno iš jų dalykas skundo padavimo kontrolieriaus įstaigai metu buvo nagrinėjamas teisme, kito skundo dalykas jau buvo išnagrinėtas teisme (Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo 26 straipsnio 1 dalies 4 punktas nurodo, jog vaiko teisių apsaugos kontrolierius atsisako nagrinėti skundą ir ne vėliau kaip per 10 darbo dienų nuo skundo gavimo dienos apie tai informuoja pareiškėją ir asmenį, kurio sprendimas ar veiksmai (neveikimas) skundžiami, raštu, jeigu dėl to paties skundo dalyko yra iškelta baudžiamoji byla, vyksta parengtinis tyrimas, teisminis nagrinėjimas ar yra priimtas procesinis sprendimas nutraukti bylą arba skundas jau buvo išnagrinėtas teisme ar kitoje kontrolės institucijoje). Trečiojo pareiškėjo skundą atsisakyta nagrinėti, nes buvo skundžiamasi asmens, kuriam jau buvo sukakę 18 metų, teisių ir teisėtų interesų pažeidimu (Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo 12 straipsnio 1 punktas nurodo, kad vaiko teisių apsaugos kontrolierius tiria fizinių ir juridinių asmenų skundus dėl valstybės ir savivaldybių institucijų ar įstaigų ir jų pareigūnų, nevalstybinių institucijų bei kitų fizinių ir juridinių asmenų, įmonių, neturinčių juridinio asmens teisių, veiksmų ar neveikimo, dėl kurių pažeidžiamos ar gali būti pažeistos vaiko teisės ar jo teisėti interesai, Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 2 straipsnis nurodo, kad vaikas yra kiekvienas žmogus, neturintis 18 metų).

Ketvirtojo pareiškėjo skundą buvo atsisakyta nagrinėti, nes pagal Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo 12 straipsnio 1 punktą vaiko teisių apsaugos kontrolierius tiria fizinių ir juridinių asmenų skundus dėl valstybės ir savivaldybių institucijų ar įstaigų ir jų pareigūnų, nevalstybinių institucijų bei kitų fizinių ir juridinių asmenų, įmonių, neturinčių juridinio asmens teisių, veiksmų ar neveikimo, dėl kurių pažeidžiamos ar gali būti pažeistos vaiko teisės ar jo teisėti interesai. Išvadas teikti dėl vienu Lietuvos Respublikos įstatymų atitikimo kitiems įstatymams ar teisės aktams nepriklausė vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus kompetencijai.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo 18 straipsnio 2 dalis nustato, kad vaikas į vaiko teisių apsaugos kontrolierių turi teisę kreiptis savarankiškai. Deja, reikia pripažinti, kad per atsiskaitomąjį laikotarpį į vaiko teisių apsaugos kontrolierių vaikai savarankiškai nesikreipė.

Taip pat su skundais dėl vaiko teisių ir teisėtų interesų pažeidimo per atsiskaitomąjį laikotarpį nesikreipė ir juridiniai asmenys.

3. SKUNDŲ TYRIMAS KONTROLIERIAUS INICIATYVA

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo 20 straipsnio 2 dalis nustato, kad vaiko teisių apsaugos kontrolierius, gavęs skundą žodžiu arba pastebėjęs vaiko teisių ar jo teisėtų interesų pažeidimo požymius ir manydamas, kad pateikta informacija ar pastebėti požymiai nėra klaidingi, gali pradėti tyrimą savo iniciatyva.

Per atsiskaitomąjį laikotarpį vaiko teisių apsaugos kontrolierius pradėjo du tyrimus dėl galimų vaiko teisių ir teisėtų interesų pažeidimų.

Vienas tyrimas, kuris vyksta ir dabar, buvo pradėtas atsižvelgiant į 2000 m. lapkričio 28 d. laikraščio “Respublika” publikacijoje “Kalinčios motinos dukros prieš jos valią išvežtos į Ameriką” pateiktus faktus.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, vadovaudamasi Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo 20 straipsnio 2 dalimi, nutarė pradėti tyrimą savo iniciatyva dėl galimo Santuokos ir šeimos kodekso 14 skirsnio nuostatų, reglamentuojančių įvaikinimą, pažeidimo.

Vadovaudamasi Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo 13 straipsnio 4 punkto nuostatomis, kontrolierė paprašė Vaikų teisių apsaugos tarnybą prie Socialinės ir darbo ministerijos, Įvaikinimo tarnybą prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Migracijos departamentą prie Vidaus reikalų ministerijos, Šiaulių miesto savivaldybės Vaikų teisių apsaugos tarnybą suteikti išsamią informaciją, susijusią su straipsnyje minėtų vaikų išvežimu į užsienį, o taip pat informaciją apie šių vaikų įvaikinimą užsienyje.

Tyrimo metu išaiškėjo, kad į Jungtines Amerikos Valstijas mokyti ir laikinai gyventi išvyko 10 vaikų - įvairių globos namų auklėtinių.

Vaikų mokymąsi JAV inicijavo ir organizavo JAV įkurto Lietuvos našlaičių fondo direktorė p. Hellen D. Sellei. Šio fondo iniciatyva ir buvo parengta programa “Širdis į širdį”. Jos tikslas – sudaryti galimybę vaikams, gyvenantiems vaikų globos namuose, ir vaikams, kurių niekas iš artimųjų nelanko ir kurie neturi galimybės gyventi šeimoje, laikinai išvykti į JAV, ten gyventi šeimoje ir mokyti.

Vaikus, kurie galėtų vykti ir išvyko mokyti, parinko globos įstaigos ir rajonų (miestų) savivaldybių vaikų teisių apsaugos tarnybos. Tuo metu nebuvo teisės aktų, reglamentuojančių vaikų globos įstaigose gyvenančių vaikų laikiną išvykimą į kitas valstybes, todėl sprendimą dėl konkretaus vaiko išvykimo, įgaliojimų rūpintis juo perdavimo, ryšio su vaiku ir įgaliojimų asmeniu palaikymo, vaiko grįžimo į Lietuvą sąlygas numatė vaiko atstovai pagal įstatymą, t.y.

įstaigos, kurioje vaikas gyveno, administracija, taip pat tam tikro rajono (miesto) savivaldybės Vaikų teisių apsaugos tarnyba.

1996 metų rugpjūčio mėnesį į JAV išvyko mokytis 10 vaikų. Visi jie buvo vaikų globos namų globotiniai - du iš Kauno (Kauno miesto savivaldybės vaikų globos namų ir Kauno miesto vaikų globos namų „Atžalynas“); keturi iš Klaipėdos miesto vaikų globos namų „Smiltelė“; du iš Šiaulių miesto vaikų globos namų „Šaltinis“ ir du iš Vilniaus (Vilniaus miesto 1 vaikų globos namų ir Vilniaus miesto 2 vaikų globos namų).

Iki šiol iš 10 vaikų, išvykusių į JAV, 7 vaikai įvaikinti, jų įvaikinimo bylų nagrinėjimas vyko Vilniaus miesto apygardos teisme, t.y. pagal Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatytas procedūras.

1997 metų birželio mėnesį Lietuvos Respublikos vaikų teisių apsaugos tarnyboje prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos gautas dviejų šeimų (Hughes ir Moskites) atstovo JAV advokato p. George A. Athansono laiškas dėl jose gyvenančių vaikų (sesučių S. ir V. R. bei kitos mergaitės - L. R.) įvaikinimo, dokumentų rengimo, įvaikinimo procedūros ir pan. Vaikų teisių apsaugos tarnybos direktoriaus V. Vadoklio teigimu, pradėtas susirašinėjimas nedavė rezultatų, ir nei minėtoms šeimoms, nei jų atstovui nepavyko išaiškinti, kad vaikų, Lietuvos Respublikos piliečių, įvaikinimo bylos nagrinėjimas turi vykti Lietuvoje, vadovaujantis Lietuvos Respublikos įstatymais. 1998 08 06 Lietuvos Respublikos vaikų teisių apsaugos tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos gavo laišką iš p. Athansono, kuriuo buvo pranešta, kad L. R. gyvena Hughes šeimoje kartu su sesutėmis S. ir V. R. Mergaičių perkėlimo į šią šeimą klausimas su tarnyba nebuvo derintas. Šiuo klausimu pagalbos buvo kreiptasi į Lietuvos Respublikos generalinį konsulą Niujorke, tačiau iki šiol atsakymų apie Hughes šeimos ketinimus įvaikinti ar grąžinti mergaites į Lietuvą negauta.

Kaip vaiko teisių apsaugos kontrolierę informavo įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, JAV piliečiai James ir Patricia Hughes buvo viena iš minėtų šeimų, dalyvavusių našlaičių fondo „Širdis į širdį“ programoje ir globojanti seseris V. ir S. R., o nuo 1998 m. rugpjūčio mėn. jų šeimoje buvo apgyvendinta ir L. R. Vėlgi buvo patvirtinta, kad JAV piliečių Hughes šeimai atstovavo advokatas George A. Athansonas. Nuo 1997 m. birželio mėn. prasidėjo Lietuvos Respublikos vaikų teisių apsaugos tarnybos susirašinėjimas su šiuo advokatu, tačiau iš įvaikinimo tarnybos turimų dokumentų ir laiškų galima spręsti, kad šis advokatas vengė pateikti konkrečių žinių apie minėtus vaikus. Lietuvos Respublikos vaikų teisių apsaugos tarnyba primygtinai reikalavo grąžinti minėtas mergaites į Lietuvą arba pradėti mergaičių įvaikinimo procesą.

Nuo 1997 m. birželio mėn. iki 1998 m. rugpjūčio mėn. Lietuvos Respublikos vaikų teisių apsaugos tarnyba, negavusi tikslesnių žinių apie seserų V. ir S. R. ir mergaitės L. R. likimą,

kreipėsi į Lietuvos Respublikos konsulato Niujorke konsulą D. Staniulį prašydama pagalbos susisiekti su JAV piliečių šeima Hughes dėl mergaičių įvaikinimo JAV tolesnių procedūrų. Lietuvos Respublikos generalinio konsulato Niujorke konsulas D. Staniulis 1998 m. spalio 16 d. raštu Nr. 03 – 09 – 3001 informavo Lietuvos Respublikos vaikų teisių apsaugos tarnybą, kad susisiekė su advokatu G. A. Athansonu. Advokatas atsiuntė jam laišką, kuriame atsisakė konsulo siūlymo susitikti su mergaitėmis ir Hughes šeima. Pati Hughes šeima į konsulo laišką neatsakė. 1998 m. lapkričio mėn. 16 d. raštu Nr. 03 – 09 – 3293 konsulas D. Staniulis pasiūlė Vaikų teisių apsaugos tarnybai kreiptis į Konektikuto valstijos Vaikų ir šeimos departamentą. 1999 m. sausio 7 d. raštu Nr. 29 Vaikų teisių apsaugos tarnyba kreipėsi į Hughes šeimą informuodama, kad, jeigu ši šeima nesuteiks jokių žinių apie mergaites, bus kreiptasi į JAV institucijas su prašymu imtis priemonių ir gražinti mergaites į Lietuvą.

1999 m. liepos 22 d. laišku Nr. 03 – 09 – 1635 Lietuvos Respublikos konsulas D. Staniulis informavo Vaikų teisių apsaugos tarnybą, kad Konektikuto valstijos Vaikų ir šeimos departamento Teisės skyriaus direktorė p. Susan Hamilton pranešė, jog pagal jos turimas žinias Hughes šeima, kurioje gyvena S. ir V. R. bei L. R., išsikraustė iš Mičigano valstijos ir jos tikslus adresus nežinomas. 2000 m. kovo ir liepos mėnesiais Vaikų teisių apsaugos tarnyba dar kartą kreipėsi į konsulą D. Staniulį prašydama išsiaiškinti dabartinę mergaičių ir Hughes šeimos gyvenamąją vietą bei jų ketinimus. Taip pat buvo bandoma sužinoti, ar mergaitėms buvo pratęstos JAV vizos, kadangi 1996 m. mergaitėms išduotos vizos baigė galioti 1998 m. rugpjūčio 2 d. Atsakymo į minėtus laiškus iš Lietuvos Respublikos generalinio konsulato Niujorke nebuvo gauta.

Pasak įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktorės G. Žentelytės, pateikta informacija pateikiama remiantis dokumentais, esančiais JAV piliečių Hughes šeimos byloje, kuri kartu su kitais dokumentais buvo perimta iš Lietuvos Respublikos vaikų teisių apsaugos tarnybos 2000 m. pabaigoje. Dokumentų, liudijančių apie seserų V. ir S. R. ir L. R. teisinę bei socialinę padėtį prieš išvežant jas į JAV minėtoje byloje nėra.

Migracijos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos pateiktais duomenimis, - apie 7 iš 10 vaikų išvykimą yra turima konkreti informacija. Dėl S. R. yra žinoma, kad Šiaulių m. savivaldybės Švietimo skyriaus Vaikų teisių apsaugos tarnybos prašymu Šiaulių m. VPK Migracijos skyriuje 1996 08 01 buvo išduotas pasas vykti į JAV; dėl V. R. – Šiaulių m. savivaldybės Švietimo skyriaus Vaikų teisių apsaugos tarnybos prašymu Šiaulių m. VPK Migracijos skyriuje 1996 08 01 buvo išduotas pasas vykti į JAV; dėl L. R. – Vilniaus m. 1 globos namų prašymu Vilniaus m. 5 pasų poskyryje 1996 07 16 buvo išduotas pasas vykti į JAV. Daugiau informacijos apie šiuos vaikus Migracijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos neturi.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės iniciatyva papildomai buvo kreiptasi su prašymu padėti nustatyti šių mergaičių dabartinę buvimo vietą į Interpolo Lietuvos Respublikos nacionalinį biurą, taip pat į Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos Konsulinį departamentą bei į Lietuvos Respublikos generalinį konsulatą JAV, taip pat per Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministeriją - į JAV ambasadą Lietuvoje.

Atliekant šio skundo tyrimą papildomos informacijos kreiptasi į Vilniaus miesto savivaldybės Vaikų teisių apsaugos tarnybą, Vilniaus miesto 1 vaikų globos namus. Deja, nemažai užklaustų institucijų į vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus reikalavimą pateikti jiems žinomą ar surinkti pagal kompetenciją priklausančią informaciją dar neatsakė.

*****

2000 m. gruodžio mėnesį laikraščio “Anykšta” žurnalistė informavo Vaiko teisių apsaugos kontrolierę apie Elmininkuose įvykusį incidentą, kai bandydami išsiaiškinti, kas 2000 metų lapkričio 24-ąją padegė daržinę Elmininkuose, pareigūnai vaikus tardė nedalyvaujant jų tėvams.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė vadovaudamasi Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo 13 straipsnio 1 dalimi ir 20 straipsnio 2 dalimi, paprašė Anykščių rajono savivaldybės Švietimo reikalų tarnybos pagal kompetenciją išsiaiškinti, ar atliekant minėtą apklausą nebuvo pažeistos vaiko teisės ir teisėti interesai, taip pat, kodėl ją atliekant nedalyvavo joks vaiko atstovas pagal įstatymą.

Anykščių rajono savivaldybės administracijos Švietimo skyrius, atliekantis vaikų teisių apsaugos funkcijas, patikrino rajoniniame laikraštyje “Anykšta” išdėstytus teiginius dėl nepilnamečio T. R. teisių pažeidimo jį apklausiant dėl kilusio gaisro ir apklausoje nedalyvaujant suaugusiam šeimos nariui.

Kaip vaiko teisių apsaugos kontrolierę informavo Anykščių rajono Švietimo skyriaus Vaikų teisių apsaugos tarnybos specialistė, į tarnybą kreipėsi S. R. (nepilnamečio mama), raštiškai nurodydama, kad buvo pažeistos jos mažamečio sūnaus T. R. teisės. Ji taip pat kreipėsi į rajoninio laikraščio redakciją ir šis įvykis buvo aprašytas “Anykštoje”. Apklausančiam berniuką dalyvavo Priešgaisrinės apsaugos darbuotojas R. Bimbiris, nepilnamečių reikalų inspektorė D. Bražionytė ir Policijos komisariato Tardymo poskyrio tardytoja A. Kaselytė. Pokalbio su tarnybos darbuotoja metu berniukas aiškiai pasakojo, kad dėdė ir dvi tetos jį vežiojo po kaimą, o vėliau nusivežė į gaisravietę. Mama su juo nevažiavo, nes jos nekvietė. Berniukas paaiškino, kad dėdė ir tetos jo negąsdino, jis jų nebijojo. Jie vaiko klausinėjo apie gaisrą ir prašė parodyti, kur šis matęs ugnelę. Papildomo pokalbio su tarnybos darbuotoja

metu S. R. (vaiko mama) paaiškino, kad pareigūnai prisistatė, bet neaiškiai išvardami savo pareigas, todėl ji blogai išgirdo, kas jie tokie. Pati S. R. pareigū nepasitikslino ir dokumentų parodyti neprašė. Motina patikslino, kad vežėsi vaiką pareigūnai greitai grįžo (nors ji nežinojo, kur jie buvo), pasikvietė ją ir tada visi kartu važiavo į gaisravietę, kur su vaiku bendravo jai dalyvaujant.

Kaip vaiko teisių apsaugos kontrolierę informavo Anykščių rajono savivaldybės Švietimo skyriaus pareigūnai, atlikus patikrinimą nustatyta: Anykščių PGT viršininko pavaduotojas R. Bimbiris, Anykščių PK SP nepilnamečių reikalų jaunesnioji inspektorė D. Bražionytė ir Anykščių rajono PK TP tardytoja A. Kaselytė lapkričio 29 d. apklausdami mažametį iš dalies pažeidė Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 53 straipsnį, nes buvo išsivežę mažametį be suaugusiųjų šeimos narių ieškoti pamestos pirštinės, kuri, jų manymu, galėjo būti įkaltis. Vaikui prasitarus, kad matė ugnelę, pareigūnai sugrįžo pas motiną ir jai dalyvaujant toliau vykdė vaiko apklausą. Be motinos vaikas buvo vežiojamas ir klausinėjamas apie 15 min. Dėl šių pareigūnų veiksmų pareiškimai buvo išsiųsti Anykščių rajono policijos komisariui bei Anykščių sukarintos priešgaisrinės dalies viršininkui, kad būtų atkreiptas dėmesys į neteisėtus pareigūnų veiksmus atliekant nepilnamečių apklausą ir kad būtų laikomasi Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 53 straipsnio nuostatos.

S. R. skundo pagrindu po vaiko teisių apsaugos kontrolierės raštiško kreipimosi 2000 m. gruodžio 4 d. Anykščių rajono savivaldybės Švietimo skyriaus darbuotojos E. Lasskajos ir Anykščių rajono seniūnės R. Tunkevičienės buvo surašytas patikrinimo aktas ir nutarta gauti minėtoje apklausoje dalyvavusių pareigūnų raštiškus paaiškinimus apie šį įvykį bei apie šiuos faktus informuoti Anykščių rajono policijos komisarą bei Anykščių sukarintos priešgaisrinės apsaugos dalies viršininką.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė informuota, kad buvo paimti paaiškinimai iš Anykščių rajono policijos komisariato nepilnamečių reikalų jaunesniosios inspektorės D. Bražionytės, Anykščių rajono policijos komisariato tardytojos A. Kaselytės bei Anykščių sukarintos priešgaisrinės apsaugos viršininko pavaduotojo R. Bimbirio. Taip pat pranešta, kad dėl tokio minėtų pareigūnų elgesio informuota jų tiesioginė vadovybė, bei atkreiptas dėmesys, kad ateityje būtų imtasi visų priemonių, jog nebūtų pažeidžiamos Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo nuostatos. Remiantis nurodytais faktais bei išdėstytomis aplinkybėmis bei vadovaujantis Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 12 straipsnio 2 ir 3 punktų nuostatomis ir 25 straipsnio 1 punktu, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje nutarta S. R. skundo tyrimą laikyti baigtu.

Kaip po atlikto tyrimo buvo informuota vaiko teisių apsaugos kontrolierė, Anykščių sukarintos priešgaisrinės apsaugos viršininko pavaduotojas R. Bimbiris už šį, taip pat už kitus

paaiškėjusius pažeidimus atleistas iš pareigų Anykščių sukarintos priešgaisrinės apsaugos dalinyje.

4. INSTITUCIJŲ, SUSIJUSIŲ SU VAIKO TEISIŲ IR JO TEISĖTŲ INTERESŲ APSAUGA, VEIKLOS KONTROLĖ

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo 12 straipsnio 3 punktą nustato, kad vaiko teisių apsaugos kontrolierius prižiūri ir kontroliuoja institucijų, susijusių su vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsauga, veiklą, dėl kurios pažeidžiamos ar gali būti pažeistos vaiko teisės ar jo teisėti interesai.

Kadangi pati Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga įsteigta palyginti neseniai ir veikia tik penktas mėnuo (atsiskaitomasis laikotarpis - du mėnesiai), nesuspėta aplankyti visų šešiasdešimties Vaikų teisių apsaugos tarnybų, vaikų globos namų, taip pat kitų su vaikų teisių apsauga susijusių institucijų.

Tačiau, vaiko teisių apsaugos kontrolierės sprendimu 2000 metais (gruodžio 5 d.) buvo aplankytos Šiaulių miesto, Šiaulių rajono, Radviliškio bei Pakruojo Vaikų teisių apsaugos tarnybos, taip pat pagal M. P. skundą siekiant išsiaiškinti realią situaciją kartu su Pakruojo Vaikų teisių apsaugos tarnybos darbuotojais apsilankyta J. J. P. šeimoje.

Radviliškio rajono savivaldybės Vaikų teisių apsaugos tarnybos vadovė S. Jankevičienė supažindino kontrolierę su tarnybos darbu bei artimiausiais planais, kaip pagerinti vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsaugą rajone, taip pat su esminėmis problemomis, kylančiomis tarnybai atliekant jai pavestas funkcijas. Buvo prieita prie išvados, kad darbo rezultatus labai pagerintų tinkamesnis tarnybos materialinis - techninis aprūpinimas, taip pat, kad didesnę dėmesį vaikų teisių apsaugai turėtų skirti Radviliškio rajono savivaldybės administracija. Be to, konstatuota paramos iš nevyriausybinų organizacijų bei fondų stoka. Pokalbyje su Radviliškio rajono savivaldybės meru V. Simeliu pabrėžta, kad būtina sutelkti visas įmanomas valstybės ir savivaldybės institucijų pastangas, kad Vaikų teisių apsaugos tarnyba geriau atliktų savo funkcijas.

Šiaulių miesto savivaldybės Vaikų teisių apsaugos tarnybos vedėjas J. Solovjovas supažindino kontrolierę su tarnybos darbu bei artimiausiais planais siekiant pagerinti vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsaugą Šiaulių mieste. Buvo aptarta tarnybos veikla bei pasirengimas vaikų teisių ir jų teisėtų interesų apsaugai. Kontrolierė buvo supažindinta su tarnybos materialiniu - techniniu aprūpinimu, tarnybos darbuotojais. Pokalbyje buvo aptarti sunkumai, kylantys tarnybai atliekant jai pavestas funkcijas.

Šiaulių rajono savivaldybės Vaikų teisių apsaugos tarnybos prie Globos ir socialinių reikalų skyriaus vadovė A. Rusteikienė supažindino kontrolierę su tarnybos darbu, personalu,

patalpomis bei artimiausiais planais, kaip pagerinti vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsaugą Šiaulių miesto rajone. Buvo aptartos šeimynų problemos.

Pakruojo rajono savivaldybės Socialinės rūpybos skyriaus Vaikų teisių apsaugos poskyrio vadovė D. Rutkevičienė trumpai supažindino su tarnybos veikla. Taip pat buvo supažindinta su tarnybos pozicija nagrinėjant M. P. daugkartinius skundus dėl jo neskyrimo K. P. globėju. Norėdama nustatyti tikrąją padėtį, vaiko teisių apsaugos kontrolierė apsilankė J. J. P. šeimoje, susipažino su vaiko gyvenamąja aplinka, buitimi, tėvais bei mergaitės aprūpinimu.

*****

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, lankydamosi šių miestų bei rajonų Vaikų teisių apsaugos tarnybose, susipažino su dažniausiai pasitaikančiomis problemomis ir nesklandumais, kurie kyla Tarnyboms organizuojant vaikų teisių ir jų teisėtų interesų apsaugą.

Kaip informavo Tarnybų vadovai, daugiausia nesklandumų kyla dėl tam tikros minėtų tarnybų bei savivaldybių administracijų trinties. Tokia situacija dažniausiai susidaro dėl to, kad Tarnyboms norint normaliai organizuoti darbus ir atlikti pavestas funkcijas, nepakanka savivaldybių skiriamo materialinio - techninio aprūpinimo, kuris dažnai būna mažesnis už minimalų.

Taip pat Vaikų teisių apsaugos tarnybos interesai dažnai būna ignoruojami, nes kai savivaldybėms trūksta lėšų vykdyti savo bei valstybės joms deleguotus įpareigojimus, Tarnybų interesai nustumiami į antrą planą. Motyvuojama tuo, kad yra svarbesnių reikalų nei vaikų teisių apsauga. Būtent dėl šių priežasčių pasigirsta didelį nerimą keliančių signalų iš kai kurių rajonų Vaikų teisių apsaugos tarnybų, kad vietos savivaldybių vadovai Tarnybų sąskaita perskirstydami etatus ir pan. bando plėsti kitus savivaldybės struktūrinius padalinius.

Respublikos Prezidento 2000 m. gruodžio 18 d. dekretu „Dėl darbo grupės, turinčios parengti veiksmų planą vaiko teisių apsaugai sustiprinti, sudarymo“ iš įvairių valstybės valdymo institucijų, taip pat kitų įstaigų bei organizacijų atstovų buvo sudaryta darbo grupė. Jai pavesta bendradarbiaujant su valstybės institucijomis ir nevyriausybinėmis organizacijomis išnagrinėti ir optimaliai sustiprinti Lietuvos vaikų teisių apsaugą bei paspartinti institucijų reformas šioje srityje.

Pažymėtina, kad, atsižvelgiant į dabartines aktualijas, žmogaus teisių apsauga, o kartu ir labiausiai pažeidžiamo visuomenės nario – vaiko teisių ir teisėtų interesų maksimali apsauga, neginčijamai yra prioritetinga valstybės veiklos sritis.

Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad šiuo metu bene vienintelės institucijos regioniniu mastu įgyvendinančios ir ginančios vaikų teises, taip pat įgyvendinančios JTO Vaiko teisių konvencijos

bei Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo nuostatas, yra miestų (rajonų) savivaldybių Vaikų teisių apsaugos tarnybos. Tačiau šiuo metu vis dažniau tenka išgirsti minėtų tarnybų nusiskundimų, jog kai kuriose savivaldybėse formuojasi neigiamas požiūris į tarnybas, t.y., kaip jau buvo minėta, nepatenkinamas tarnybų materialinis - techninis aprūpinimas, mažinama etatų, mažinamas tarnybų savarankiškumas bei kitaip tiesiogiai ir netiesiogiai varžoma tarnybų veikla.

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministrės 2000 m. balandžio 5 d. įsakymu Nr. 38 „Dėl savivaldybės socialinės paramos skyriaus, pagalbos namuose tarnybos ir Vaikų teisių apsaugos tarnybos socialinių darbuotojų darbo normatyvų patvirtinimo“ buvo nustatyti tarnybų socialinių darbuotojų darbo normatyvai. Pagal juos daugumoje tarnybų dirbančių specialistų skaičius neatitinka jiems realiai tenkančio darbo krūvio ir tai daro neigiamą įtaką tarnybų veiklos efektyvumui.

Pažymėtina, kad pastaruosiu metu vis didėjantis nepilnamečių nusikalstamumas, plintanti narkomanija verčia sutelkti valstybės ir vietos savivaldos veiksmus, dėti visas įmanomas pastangas situacijai pagerinti, o ne ardyti esamą, per keletą metų susiklosčiusią ir dar ne visai pakankamą institucijų, besirūpinančių vaiko teisių apsauga, sistemą. Taip pat pažymėtina, kad Vaikų teisių apsaugos tarnybos kasmet gauna vis daugiau skundų, tarnybos vis daugiau išduoda įvairių pažymų ir reikia vis daugiau tarnybos darbuotojų, kurie atstovautų vaiko teisėms ir teisėtiems interesams įvairiose institucijose. Manome, kad siekiant efektyvesnio darbo, Vaikų teisių apsaugos tarnybų darbuotojų skaičius turėtų tik didėti, kiltų jų kvalifikacija, didėtų savarankiškumas. Taigi tam būtina sudaryti tinkamas sąlygas.

Atsižvelgiant į dabartiniu metu vaikų teisių apsaugos srityje plintančias tendencijas, atmestinis kai kurių valstybės ir vietos savivaldos institucijų požiūris į vaikų teisių ir jų teisėtų interesų gynybą yra daugiau negu smerktinas.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, norint gerinti vaikų teisių ir teisėtų interesų apsaugą, pirmiausia reikėtų pataisyti Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymą, t.y. jo X skyrių „Vaiko teisių apsaugos institucijų sistema“. Reikėtų numatyti aiškiai ir tiksliai atskirtą valstybės institucijų bei vietos savivaldos institucijų kompetenciją vaiko teisių apsaugos srityje, šių institucijų bendradarbiavimo kryptis ir pagrindus. Taip pat reikėtų pakoreguoti ir Vietos savivaldos įstatymą.

Siekiant kiek galima sustiprinti vaikų teisių apsaugą, ypač rajonuose, Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme būtina detalizuoti tipinę (pavyzdinę) Vaikų teisių apsaugos tarnybos struktūrą, nustatyti aiškiai apibrėžtą pačių tarnybų padėčių savivaldybių struktūrose, suteikti joms daugiau savarankiškumo organizuojant savo veiklą.

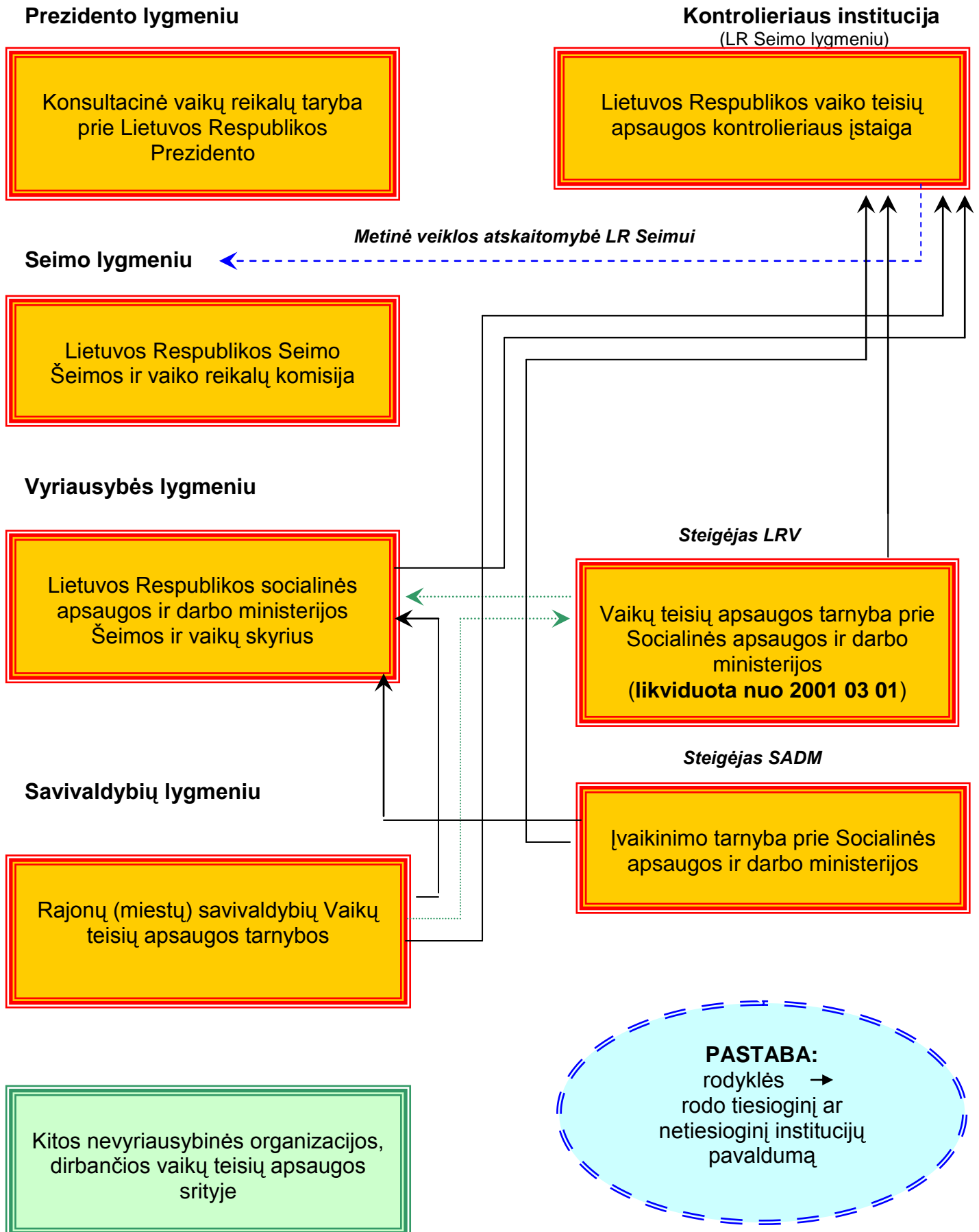
Nemažiau svarbu yra suderinti visų valstybės ir vietos savivaldos institucijų, dalyvaujančių vaiko teisių apsaugos sistemoje, teises ir pareigas.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus nuomone, Vaikų teisių apsaugos tarnybų darbo optimizavimas turėtų būti įgyvendinamas taip:

- 1) užtikrinti Vaikų teisių apsaugos tarnybų (toliau – Tarnybų) savarankiškumą ūkine – materialine prasme;
- 2) organizuoti Tarnybų, kaip savarankiškų savivaldybių struktūrinių padalinių, darbą;
- 3) patikslinti bendrus Tarnybų nuostatus, atsižvelgiant į šiuo metu esamą valstybės institucijų šioje srityje sistemą;
- 4) nustatyti griežtesnį Tarnybų atsiskaitymą kontrolės institucijoms;
- 5) pasitelkti aukštesnės kvalifikacijos specialistų;
- 6) skatinti Tarnybų iniciatyvumą;
- 7) užmegzti artimesnius ryšius tarp regioninių Tarnybų bei valstybės valdžios ir vietos savivaldos institucijų;
- 8) rengti kvalifikacijos kėlimo, metodikų derinimo ir pan. kursus;
- 9) skatinti bendradarbiavimą su panašaus pobūdžio užsienio valstybių institucijomis bei organizacijomis;
- 10) organizuoti keitimąsi specialistais šalies ir užsienio mastu;
- 11) plėsti Tarnybų tinklą šalyje, didinti esančiųjų funkcionalumą.

Visos aplankytosios Vaikų teisių apsaugos tarnybos įpareigos artimiausiu metu pateikti Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigai apibendrintus kiekvienos tarnybos pasiūlymus dėl galiojančių teisės aktų, reglamentuojančių vaikų teisių ir teisėtų interesų apsaugą, tobulinimo bei tarnybų 2000 metų veiklos ataskaitas.

Vaiko teisių apsaugą koordinuojančių bei kontrolės funkcijas atliekančių institucijų sistema

5. BENDRADARBIAVIMAS SU VALDŽIOS IR VALDYMO INSTITUCIJOMIS. SEIMUI IR VYRIAUSYBEI PASIŪLYTOS PRIEMONĖS VAIKŲ TEISIŲ IR TEISĖTŲ INTERESŲ APSAUGAI GERINTI

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo 29 straipsnis nurodo, kad Vaiko teisių apsaugos kontrolierius, įgyvendindamas šį įstatymą, bendradarbiauja su valstybės ir savivaldybių institucijomis ar įstaigomis, nevalstybinėmis institucijomis, taip pat su tarptautinėmis organizacijomis bei kitais fiziniais ir juridiniais asmenimis, įmonėmis, neturinčiomis juridinio asmens teisių, kurių veikla yra susijusi su vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsauga. Įstatymo 12 straipsnio 4 punktas Vaiko teisių apsaugos kontrolieriui suteikia teisę siūlyti Seimui ir Vyriausybei priemones, kaip pagerinti Lietuvos Respublikoje įstatymų ir kitų teisės aktų nustatytą vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsaugą.

Per atsiskaitomąjį laikotarpį buvo pasiūlyti du teisės aktų pakeitimų projektai:

1. Lietuvos Respublikos valstybinių pašalpų šeimoms, auginančioms vaikus, įstatymo 9 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas;
2. Lietuvos Respublikos Seimo 2000 m. liepos 18 d. nutarimo Nr. VIII – 1865 „Dėl Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos“ pakeitimo projektas.

Pirmasis įstatymo projektas buvo pateiktas pirmąjį įstaigos veiklos mėnesį susidūrus su pareiškėjų ypač skaudžiai išgyvenama problema – globos pašalpos išmokėjimo begaliniu vilkinimu.

1998 m. kovo 24 d. priėmus Valstybinių pašalpų šeimoms, auginančioms vaikus, įstatymo 4, 5, 9 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymą, nuo 1998 m. liepos 1 d. vaiko globos pašalpa buvo mokama iš valstybės biudžete savivaldybėms numatytų lėšų specialiai tikslinei dotacijai. Remiantis šiuo pakeitimu, 1998 m. II pusmetį iš valstybės biudžeto buvo skirta 12 mln. litų specialioji dotacija, 1999 m. - net 41,44 mln. Lt. Taip pat, kadangi tai garantavo globėjo finansinį stabilumą, 1999 metais daugiau negu 50 procentų vaikų, netekusių tėvų globos, buvo pasiūsta šeimų globai. Jų globėjais tapo artimieji giminaičiai: seneliai, vaikų broliai, seserys, tėvų broliai ir seserys. Taip buvo išsaugomas pagrindinis vaiko globos principas - išlaikyti vaiką kuo arčiau jo šeimos.

Tačiau nuo 2000 m. sausio 1 d. Finansų ministerijos siūlymu Seimas pakeitė Valstybinių pašalpų šeimoms, auginančioms vaikus, įstatymą ir vaiko globos pašalpą, taip pat kaip ir kitas pašalpas, buvo nuspręsta mokėti iš tikslinių lėšų, numatytų savivaldybių biudžetams. Dėl šio įstatymo pakeitimo ir susidarė neigiama pašalpų (ypač vaiko globos pašalpos) mokėjimo administravimo tendencija. Dėl valstybės nepalankios ekonominės –

finansinės situacijos bei dėl to dažnai esančių deficitinių savivaldybių biudžetų kyla daug problemų išmokant šeimoms priklausančias pašalpas. Tai ypač jaučiama baigiantis metams, kai dėl lėšų trūkumo vaiko globos pašalpos mokėjimas gerokai vėluoja (yra žinoma, kad kai kuriuose rajonuose net 4 – 5 mėnesius). Taip pat kyla didelė problema dėl globojamo vaiko migravimo iš vieno rajono į kitą. Pagal galiojančius įstatymus globos pašalpa mokama pagal globėjo gyvenamąją vietą ir tai apsunkina globos steigimą bei pašalpos mokėjimą, jei vaikas ir globėjas keičia gyvenamąją vietą.

Pažymėtina, kad specialios dotacijos vaiko globos pašalpoms mokėti skyrimas iš valstybės biudžeto yra tiesiogiai susijęs su Vaiko globos įstatymo įgyvendinimu. Negarantuojant vaiko globos pašalpoms mokėti reikalingų lėšų iš valstybės biudžeto, vietos savivaldos institucijoms bus sudėtinga spręsti likusių be tėvų globos vaikų problemas. Dėl to galėtų sumažėti globos steigimas beglobiams vaikams ir padidėtų globojamų vaikų skaičius institucijose, kuriose jiems išlaikyti skiriama gerokai daugiau lėšų. Tokiu būdu nebūtų pasiektas Vaiko globos įstatymo pagrindinis tikslas - užtikrinti likusio be tėvų globos vaiko auklėjimą ir priežiūrą šeimos aplinkoje.

Manome, kad pašalpas mokant iš valstybės biudžeto lėšų, būtų galima išspręsti lėšų pašalpoms trūkumo, jų mokėjimo vėlavimo, socialinių programų (socialinės globos, paramos, socialinių paslaugų plėtros) finansavimo ir daugelį kitų problemų.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, įgyvendindama Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo 12 ir 13 straipsnių nuostatas, paprašė Seimo Socialinių reikalų ir darbo komitetą apsvarstyti Valstybinių pašalpų šeimoms, auginančioms vaikus, įstatymo 9 straipsnio pakeitimo įstatymo projektą. Jo tikslas - atsižvelgiant į išdėstytus motyvus nustatyti, kad vaiko globos pašalpa šeimoms, auginančioms vaikus, būtų mokama iš valstybės biudžete savivaldybėms numatytų lėšų. Kiek Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigai yra žinoma, šiam projektui yra pritarusios Socialinės apsaugos ir darbo bei Finansų ministerijos.

Kitas vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus pateiktas Seimo nutarimo projektas skirtas Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos tarnautojų darbo apmokėjimo klausimams. Jo tikslas - nustatyti, kad iki tol, kol įsigalios valstybės tarnautojų darbo apmokėjimą nustatanti sistema, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos tarnautojams būtų taikomos tos pačios darbo apmokėjimo sąlygos, kokios numatytos Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos pareigūnams ir darbuotojams.

Įsteigus Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigą, nebuvo reglamentuotos jos tarnautojų darbo apmokėjimo sąlygos, todėl kontrolieriaus parengtas ir pateiktas Seimo nutarimo projektas

buvo itin svarbus bei reikšmingas siekiant užtikrinti normalų įstaigos funkcionavimą ir išspręsti jos tarnautojų darbo apmokėjimo klausimą.

Šis nutarimas Lietuvos Respublikos Seimo buvo priimtas 2000 m. gruodžio 14 d. (Žin., 2000, Nr. 108 – 3438).

Įsteigus Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigą, jos pradiniame veiklos etape daug laiko buvo skirta įvairaus pobūdžio steigiamiesiems darbams: aprūpinimui darbo patalpomis, orgtechnika, baldais, transportu, kompiuteriais, sąskaitų atidarymui, įstaigos įregistravimui ir kt. Tuo metu buvo kryptingai bendradarbiaujama su Seimu (Seimo kancleriu, Socialinių reikalų ir darbo komitetu, Žmogaus teisių komitetu), Finansų ministerija, valstybės įmone Turto fondu ir kitomis valstybės valdymo institucijomis. Deja, įstaigos darbui reikalingų patalpų klausimas iki šiol neišspręstas

Paminėtini 2000 metų renginiai, kuriuose dalyvavo vaiko teisių apsaugos kontrolierė, tai:

1) „Valstiečių laikraščio“ labdaros fondo „Kaimo vaikai“ organizuota diskusija „Ką gina vaikų teisių tarnybos?“;

2) Lietuvos vaikų teisių gynimo organizacijos „Gelbėkit vaikus“ kartu su berniukų ir jaunuolių choru „Ažuoliukas“ Lietuvos nacionalinėje filharmonijoje surengtas koncertas akcija „Lietuvos berniukai prieš smurtą ir narkomaniją“.

Svarbu paminėti ir tai, kad Respublikos Prezidento 2000 m. gruodžio 18 d. dekretu „Dėl darbo grupės, turinčios parengti veiksmų planą vaiko teisių apsaugai sustiprinti, sudarymo“ iš įvairių valstybės valdymo institucijų, taip pat kitų įstaigų bei organizacijų atstovų buvo sudaryta darbo grupė, kuriai pavesta bendradarbiaujant su valstybės institucijomis ir nevyriausybinėmis organizacijomis išnagrinėti ir kiek galima sustiprinti Lietuvos vaikų teisių apsaugą bei paspartinti institucijų reformas šioje srityje. Ši darbo grupė dirba ir dabar.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga stengiasi kuo plačiau ir operatyviau informuoti visuomenę apie savo įstaigos įkūrimą, atliekamas funkcijas, teises bei pareigas. Tačiau tai nėra lengva, nes platesnei informacinei veiklai reikia gana daug lėšų.

Kadangi Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga įkurta dar labai neseniai, dar nespėta įgyvendinti daugelio planų, tačiau kontrolierės dalyvavimą įvairiose konferencijose, pasitarimuose, susitikimuose, komandiruotėse ir kituose renginiuose galima priskirti prie viešumo apie Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigą didinimo.

Taip pat paminėtina, kad Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos įsteigimas sulaukė didelio žiniasklaidos atstovų dėmesio. Bendradarbiaujama su agentūromis BNS ir ELTA, dienraščiu „Respublika“, žurnalu „Ekstra“ ir kt.

Kaip jau buvo minėta, daugelis įstaigos informacinės veiklos prioritetų yra artimiausiuose planuose. Įstaiga ir toliau plės savo informacinę veiklą, taip pat bendradarbiavimą su miestų bei rajonų žiniasklaidos atstovais.

6. TARPTAUTINIS BENDRADARBIAVIMAS

2000 m. lapkričio 10 d. kartu su Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos atstovais dalyvauta susitikime su Norvegijos delegacija. Norvegijai atstovavo Norvegijos Vaiko ir šeimos ministerijos Vaiko ir jaunimo politikos departamento atstovai: Mr. Haktor Helland, departamento generalinis direktorius, Mr. Bjorn Jaaberg Hansen, tarptautinių ryšių specialistas, Ms. Mona Paulsrud, jaunimo politikos skyriaus specialistė, Ms. Brynjulf Bjorkli, vaiko apsaugos skyriaus specialistė. Buvo aptarta jaunimo politika, šalių bendradarbiavimo protokolas, esminės vaiko politikos nuostatos, pasikeista informacija apie situaciją abiejose šalyse, aptartos būsimo bendradarbiavimo tendencijos.

Įgyvendinant Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko 2001 m. sausio 12 d. potvarkį Nr. 8 „Dėl dalyvavimo Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto 26 – ojoje sesijoje“, dalyvauta 2001 m. sausio 8 – 26 dienomis Ženevoje vykusioje 26 – ojoje Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto sesijoje. 2001 m. sausio 17 d. čia buvo pristatyta Lietuvos Respublikos įžanginė Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo Lietuvoje ataskaita. Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto posėdyje, kuriame ir buvo pristatyta ši Lietuvos Respublikos ataskaita, buvo pažymėta, kad Lietuvos ataskaita pateikta laiku. Atkreiptas dėmesys, kad Lietuvoje per ataskaitinį laikotarpį priimta nemažai labai svarbių įstatymų vaikų teisių apsaugos klausimais: Vaiko teisių apsaugos pagrindų, Vaiko globos, Psichikos sveikatos, Specialaus ugdymo, ratifikuota 1993 m. Hagos konvencija „Dėl vaiko teisių apsaugos ir bendradarbiavimo tarptautinio įvaikinimo srityje“. Naujai priimtuose Baudžiamajame ir Civiliniame kodeksuose (ypač jo III knygoje „Šeimos teisė“) yra specialios vaikų teisių bei teisėtų interesų apsaugos nuostatos, papildytas Valstybinių pašalpų šeimoms, auginančioms vaikus, įstatymas (įvesta pašalpa šeimoms, auginančioms 3 ir daugiau vaikų). Įsteigta ir veikia Vaiko teisių konsultacinė taryba, sukurtas nemažas vaiko teisių apsaugos institucijų tinklas, pradėta nepilnamečių kriminalinės justicijos reforma, Lietuvos Vyriausybė patvirtino Nacionalinę programą prieš vaikų seksualinį ir seksualinį komercinį išnaudojimą. Teigiamai įvertintas, vykdant Lietuvos jaunimo metų programą, Moksleivių parlamento įkūrimas, taip pat tai, kad jaunimas ir moksleiviai kviečiami ir įtraukiami į darbo grupes Švietimo ir mokslo ministerijoje, kurios kuria teisės aktus ir programas. Ypatingas dėmesys ir pagyrimas skirtas Lietuvai už tai, kad jau yra įkurta ir veikia Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus institucija.

Tiesa, buvo atkreiptas Lietuvos delegacijos dėmesys ir į kai kuriuos neigiamus aspektus: į šiuo metu labai akivaizdžią Lietuvos problemą - augantį nedarbą, ryškėjantį visuomenės

sluoksniavimąsi į turtinguosius ir skurstančiuosius, kur tarp skurstančiųjų yra nemažai vaikų, į ryškius skirtumus tarp kaimo ir miesto, į tai, kad nacionaliniame biudžete neišskirti paramos vaikams prioritetai, kad trūksta koordinacijos valstybinėms institucijoms organizuojant ir įgyvendinant vaikų teisių apsaugą, į Vaiko teisių konvencijos nuostatų nepakankamą skleidimą visuomenėje, į tai, kad žiniasklaidos propaguojamas smurtas neigiamai veikia nepilnamečius, ir dar į nemažai dalykų, kurių dėl vietos stokos neminėsime.

Pagal vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus kompetenciją reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad:

1) Lietuvoje kol kas nėra visiškai aišku, kas atsako už vaiko teisių apsaugos politikos formavimą bei įstatymų, reglamentuojančių vaiko teisių apsaugą, įgyvendinimo priežiūrą, taip pat pačios Konvencijos įgyvendinimą;

2) Vaiko teisių konvencijos nuostatos nepakankamai žinomos, ypač kaimo vietovėse;

3) vangiai įgyvendinami Konvencijoje įtvirtinti nediskriminacijos, geriausio vaiko intereso, būtinybės gerbti vaiko požiūrius principai;

4) vangiai įgyvendinamas vaikų iš socialiai pažeistinių šeimų, taip pat tautinių mažumų vaikų (čigonų ir kt.) nediskriminavimo principas;

5) Lietuvoje gimusių nelietuvių vaikai ar asmenų, neturinčių leidimo nuolat gyventi Lietuvoje, gimę vaikai diskriminuojami dėl pilietybės;

6) nepilnamečiai neapsaugomi nuo pornografijos ir smurto propagavimo žiniasklaidoje ir pan;

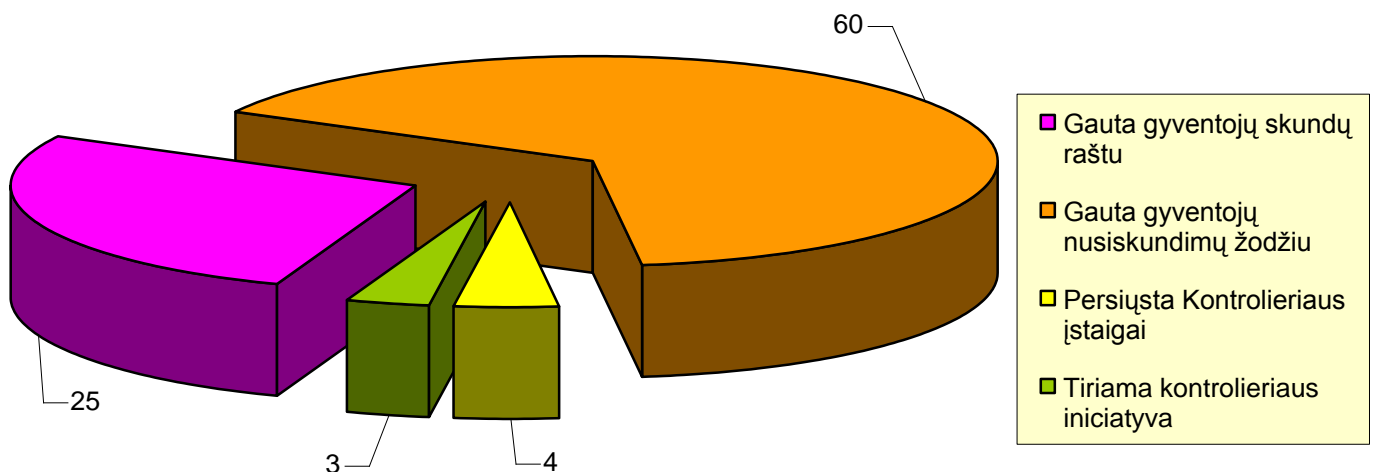
7) svarbu pareikšti bendrą susirūpinimą vaikų teisių apsaugą įgyvendinančiomis institucijomis, jų kompetencija, savarankiškumu, bendru darbo pajėgumu.

7. TRUMPA ĮSTAIGOS VEIKLOS NUO 2001 01 01 IKI 2001 03 31 APŽVALGA

Norėtume nors labai trumpai paminėti, kokia Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos padėtis šiuo metu.

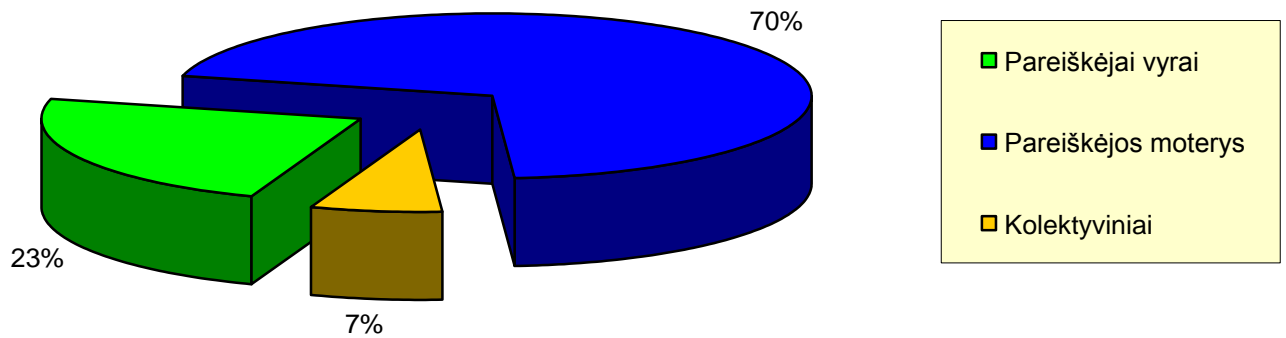
Per tris šių metų mėnesius (imtinau iki kovo 20 d.) Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga yra gavusi: 25 gyventojų skundus raštu, apie 60 žodinių nusiskundimų ir kitokių prašymų, kitų institucijų persiūstus 4 pareiškėjų skundus, be to, 3 atvejai dėl galimo vaiko teisių ir teisėtų interesų pažeidimo yra tiriami vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus iniciatyva.

Gauta skundų 2001 metų sausio - kovo mėn. (iki kovo 20 d.)

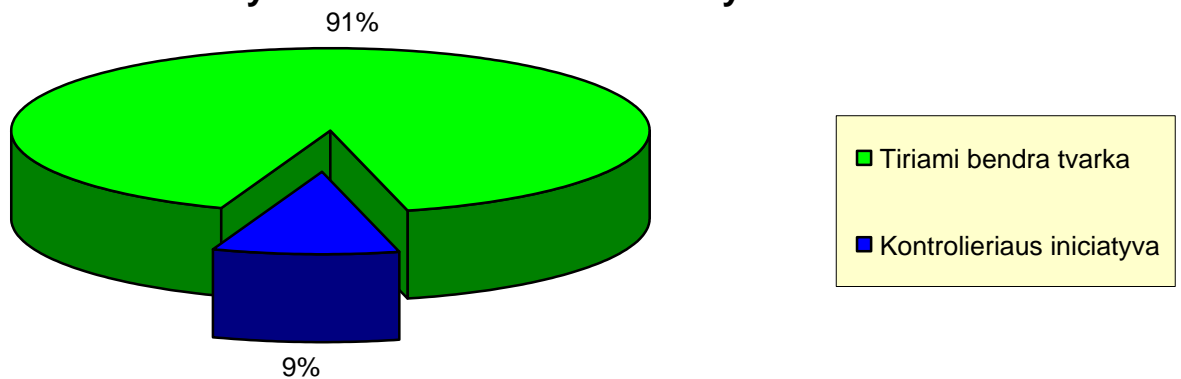
Palyginti su 2000 metais Vaiko teisių kontrolieriaus įstaigos gautais skundais, 2001 metais į vaiko teisių apsaugos kontrolierių kol kas daugiausia kreipiasi moterys.

Pareiškėjų pasiskirstymas pagal lytį

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje atliekamų tyrimų dėl gautų skundų ir kontrolieriaus iniciatyva atliekamų tyrimų santykis išliko beveik toks pat kaip ir 2000 metais.

Tyrimai kontrolieriaus iniciatyva

Trumpai paminėtina kita, nesusijusi su pareiškėjų skundų nagrinėjimu, vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus veikla 2001 metų sausio – kovo mėnesiais:

- Parengti trys teisės aktų pakeitimo projektai: Vietos savivaldos įstatymo pakeitimo įstatymo projektas; Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo pakeitimo įstatymo projektas; Valstybės tarnybos įstatymo papildymo įstatymo projektas.

- Siekiant išsiaiškinti su tiriamais skundais susijusias aplinkybes, susipažinti su Vaikų teisių apsaugos tarnybų darbu vietose bei susipažinti su kitomis vaikų teisių apsaugą įgyvendinančiomis institucijomis, buvo aplankyta: Vilniaus miesto Vaikų teisių apsaugos tarnyba, Vilniaus rajono Vaikų teisių apsaugos tarnyba, Vilniaus apskrities Sutrikusio vystymosi kūdikių namai, Marijampolės miesto Vaikų teisių apsaugos tarnyba, viešoji įstaiga „Marijampolės vaiko tėviškės namai“, diskutuota su Marijampolės miesto meru V. Braziu,

labdaros fondo „Vaiko tėviškės namų“ pirmininku monsinyjoru V. Kazlausku („Marijampolės vaiko tėviškės namų“ steigėjas) bei kitais atsakingais pareigūnais. Taip pat aplankytos Alytaus miesto Vaikų teisių apsaugos tarnyba, Alytaus rajono vaikų teisių apsaugos tarnyba, dalyvauta pokalbyje su Alytaus rajono meru, taip pat aplankyta Simno vidurinė mokykla. Buvo aplankyta ir Anykščių rajono savivaldybės Vaikų teisių apsaugos tarnyba, Utenos rajono savivaldybės Vaikų teisių apsaugos tarnyba, Ažuožerių vaikų globos namai, Utenos vaikų globos namai. Aplankyta Rokiškio rajono savivaldybės Vaikų teisių apsaugos tarnyba, taip pat Šalčininkų rajono Vaikų teisių apsaugos tarnyba, dalyvauta pokalbyje su Šalčininkų rajono meru, aplankyti Šalčininkų rajono savivaldybės Vaikų laikinos globos namai.

- Vaikų teisių apsaugą reglamentuojančių teisės aktų klausimais, bendradarbiauta su daugeliu valstybės institucijų bei visuomeninių organizacijų: Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Užsienio reikalų ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija, Teisingumo ministerija, Kultūros ministerija, Vaikų gerovės centru „Pastogė“, Vaiko raidos centru, Šeimos ir vaiko reikalų komisija, Šeimos planavimo ir seksualinės sveikatos asociacija, Vilniaus universitetinė ligoninė, Kauno archyvoskupijos Šeimos centru, SOS vaikai agentūra „Visos Lietuvos vaikai“ ir kt.

- Užmegzti ryšiai su Jungtinių Tautų Vystymo programos atstovybe Lietuvoje, Šiaurės kraštų informacijos biuru, Jungtinių Tautų Vaikų fondo Lietuvos nacionaliniu komitetu (UNICEF), Švedijos vaiko teisių kontrolės institucija.

- Siekiant užtikrinti vaikų teisių apsaugos institucijų sistemos funkcionavimą, kreiptasi į Lietuvos savivaldybių asociaciją ir visus miestų bei rajonų merus su prašymu atkreipti deramą dėmesį į vaikų teisių ir teisėtų interesų apsaugą regionuose.

- Ir toliau dalyvaujama Respublikos Prezidento 2000 m. gruodžio 18 d. dekretu „Dėl darbo grupės, turinčios parengti veiksnių planą vaiko teisių apsaugai sustiprinti, sudarymo“ iš įvairių valstybės valdymo institucijų atstovų sudarytoje darbo grupėje. Taip pat dalyvaujama Respublikos Prezidento 2001 m. kovo 7 d. dekretu „Dėl konsultacinės vaikų reikalų tarybos prie Respublikos Prezidento sudėties tvirtinimo“ atnaujintoje Konsultacinės vaikų reikalų tarybos veikloje. Dalyvaujama darbo grupėje, rengiančioje nepilnamečių apsaugos nuo neigiamos žiniasklaidos įtakos įstatymo projektą.

- Įgyvendinant Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko 2001 m. sausio 12 d. potvarkį Nr. 8 „Dėl dalyvavimo Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto 26 – ojoje sesijoje“, su Vyriausybine delegacija dalyvauta, kai 2001 m. sausio 17 d. Lietuvos Respublika Jungtinių Tautų Vaiko teisių komitetui pristatė įžanginę ataskaitą dėl Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo Lietuvos Respublikoje.

- Dalyvauta Seimo Šeimos ir vaiko reikalų komisijos organizuotoje konferencijoje, skirtoje Lietuvos Respublikos įžanginės ataskaitos dėl Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo Lietuvoje rezultatams aptarti.
- Kita detali 2001 metų Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos darbo ataskaita bus pateikta Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo nustatyta tvarka ir laiku.

8 ĮSTAIGOS VEIKLOS PERSPEKTYVOS, ĮGYVENDINANT JUNGTINIŲ TAUTŲ VAIKO TEISIŲ KOMITETO EKSPERTŲ IŠVADAS

Vaiko teisių apsaugos kontrolierius, atsižvelgdamas į 2001 m. sausio 8 – 26 dienomis Ženevoje vykusios 26 – osios Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto sesijos metu šio komiteto ekspertų išsakytas pastabas, po to kai buvo pristatyta Lietuvos Respublikos įžanginė ataskaita dėl Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo Lietuvoje, artimiausiu metu ketina:

- parengti ir išplatinti populiaraus pobūdžio informacinį bukletą apie Kontrolieriaus įstaigos darbą, teises, pareigas bei kompetenciją;
- kadangi visi vaikai turi teisę žinoti savo teises bei mokėti jomis naudotis, parengti ir išplatinti mokyklose bei kitose ugdymo įstaigose populiaraus pobūdžio informacinius bukletus apie Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos bei Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo esmines nuostatas. Siekti, kad šių bukletų būtų išleista ir Lietuvoje gyvenančių tautybių kalbomis;
- bendradarbiauti su kompetentingomis institucijomis siekiant ugdyti vaikų ir paauglių pilietiškumo jausmą;
- organizuoti ar prisidėti organizuojant seminarus vaiko teisių apsaugos klausimais valstybės tarnautojams, kurių veikla susijusi su vaikais ar kurių sprendimai nors kokia dalimi skirti vaikų interesams;
- skatinti Vaiko teisių konvencijos nuostatų platinimą per radiją, televiziją ir spaudą;
- siekti sudaryti sąlygas, kad vaikas galėtų nemokamai pasiskambinti vaiko teisių apsaugos kontrolieriui;
- diegti vaikams principą „iš pradžių - pareiga, o po to - teisė“;
- bendradarbiauti rengiant Vaikų teisių apsaugos tarnybų darbuotojų seminarus – pasitarimus;
- parengti ir pateikti Seimui išsamią praėjusių kalendorinių metų veiklos ataskaitą, su ja supažindinti plačiąją visuomenę;
- skatinti pedagogų bendravimą, taip pat bendradarbiavimą su vaiko teisių apsaugos srityje dirbančiomis institucijomis, siekti, kad Konvencijos nuostatos būtų įtrauktos į mokymo programas;
- įdėmiau kontroliuoti specifinės neigiamos vaikų ir paauglių kultūros procesus, stengtis vaikams ir paaugliams daryti teigiamą įtaką;

Deja, šioms priemonėms tinkamai įvykdyti yra būtinas papildomas įstaigos finansavimas, taip pat naujų etatų įsteigimas.

